Přítomnost

ROČNÍK VI. V PRAZE 4. DUBNA 1929. ČÍSLO 13.

Příspěvek ku přírodopisu politického machra.

Všimněte si, že žádný z typických politických machrů a namnoze politických profesionálů nikdy nemluví sám za sebe. Jeho věty jsou většinou bezpodmětné, a užívá-li nějakého podmětu, tedy zní takto: »Veřejnost by nesnesla...« »Strana soudí...« »Někteří páni jsou rozhořčeni...« Užívá-li již věty, v níž je podmětem »já«, pak tato věta zní: »Musím se poradit...« Nikdy vám konkrétně neřekne s kým, takže i tato věta je sice negramaticky, ale logicky také bezpodmětá. Podmětem jsou vždycky tak zvaní »činitelé«.

Z této vlastnosti vyplývá zásadní neupřímnost, lidská neupřímnost politikářova. Nemá podmětu tak, jako neměl Chamissův Schlemihl stínu. Je marno s ním mluvit bez přítomnosti dvou svědků a bez protokolu. Slíbí vám všecko, ale »někteří páni« potom způsobí, že vše se zruší. A když jste se několikrát napálili, řeknete si se Svatoplukem Čechem: »Nevěřte radě, ni chvále ni haně, nevěřte pocelu, stisknutí dlaně, nevěřte ničemu, všecko je klam«. Bezpodmětost jeho vět a jeho jednání nevyplývá nikterak z pokory a skromnosti. Dovede se velmi nafouknout, když cítí, že má za sebou některé pány, povolané činitele, stranu a veřejnost, anebo když se alespoň domnívá, že někdo věří v solventnost těchto záhadných ručitelů při kšeftech neméně záhadných, než jsou tyto podměty. Když se však cítí trochu ohrožen, dovede si mnout kulafoučké ručičky jako pilát. Vždy je čist krví spravedlivého tohoto. To jen někteří páni jsou kyselí.

Italský sociolog Michels napsal dobrou knihu o sociologii politického stranictví, v níž věnuje zvláštní pozornost oliganchickým tendencím v demokracii. Ukazuje, že jedna z příčin, proč se vyskytují v politickém stranictví demokratickém tendence oligarchické, jest existence úředníků stran, placených sekretářů, stranické byrokracie. Každý úředník s pevným platem jest svou povahou konservativní, i kdyby byl zaměstnán třeba u revoluce. V tom má stranický byrokrat kommunistický stejnou mentalitu, jako sekretář národní demokracie nebo kterékoli jiné strany. Kdyby se radikálně změnily poměry, přišel by z chleba. Proto nemá rád mimořádných zjevů, ani mimořádných myšlenek. Proto také, zcela jako byrokrat státní, jest vždy ochoten vykládati vše, co se nepříjemného stane jemu osobně, jako útok proti straně, které slouží. Stará byrokracie viděla také v útoku na kteréhokoli úředníčka útok na státní autoritu. To jest rub jeho bezpodmětosti. Svůj subjekt potlačil, ale nahradil jej subjektem daleko mocnějším, s nímž se neprávem ztotožnil. Jeho pokora jest pouze divadelní, jest pro jeviště. (Znám politického machra, jenž svou matku a svou sestru nutí, aby na schůze strany nosily šátky — aby bylo vidět, že se za lid nestydí.) Jsou to demokraté, kteří mají lid velmi rádi, ale v jediné podobě: jako publikum a nikterak jinak. Hodnotu straníků měří podle poslušnosti. Chcete-li se jim líbit, musíte se stát bezejmenným některým pánem, činitelem, či podobnou beztvárnou Medusou. Pak vás udělá vším, čím chcete být, ačli mu neztropíte před tím nějakou ostudu svou hloupostí.

Bylo by chybou domnívati se o něm, že není straně oddán. Jak by jí nebyl oddán, když v ní vidí takřka svůj osobní podnik? Ale tato oddanost machrů bývá stranám osudná. Bývá jim osudná proto, že se nedovedou na žádnou otázku podívat jinak, než se stanoviska agitačního. Agitační stanovisko je úzkoprsé, omezené. Tím není řečeno, že by nedovedl politický machr projevit zájem o všecko na světě, třeba i o kulturu, ale jenom tehdy, je-li dotčen jeho nějaký osobní zájem. Sblíží-li se intimně s herečkou, (o tom viz illustraci v knize o poslanci Machoux), dovede pro ni nejenom vymáhat příznivé kritiky, ale dovede i pronášet řeči o divadelních otázkách, při čemž si divadlo představuje jako politický sekretariát, jemuž je možno dávat direktivy nebo hrozit výpověďmi. Agitační stanovisko vylučuje distanci ve všem všude, vylučuje pohled do předu, vylučuje zkrátka ty vlastnosti, jež dělají politika politikem a ne politikářem. Politický machr dovede dnes do strany přivést fašisty, zítra třeba anarchisty, dnes domácí pány, zítra nájemníky, dnes nějaké sektáře, zítra bezvěrce, jenom když je nepatrná vyhlídka, že okamžitě získá několik set hlasů, zapomínaje, že sto hlasů získá, mezi tím co dvě stě jiných ztratí.

Všecky strany, které se daly komandovat politickými machry, prohrávají ve volbách, protože konec konců nejsilnější věcí na světě je idea a přesvědčení. Tyto vlastnosti se nedají nahradit ani agitační obratností, ani sebešikovnějším organisátorstvím. Není nic platno působit na massy řečmi sebe lepšími, když někdo odpuzuje lidi kolem sebe osobně. Bez osobností nejde nic, a tam, kde jsou samí poddůstojníci, je brzo vidět nedostatek iniciativy na všech stranách. Politický machr je morem demokracie a stranictví. Přímo pustošícím vlivem však působí všude tam, kde se dostává politika do kontaktu s kulturou. Všimněme si na př. rozhlasu. Jaké niveau mají přednášky konané s vlivem politických stran a jak vypadají přednášky ostatní. Existuje strana, jejíž sekretáři jsou prostě postupně komandováni ku přednáškám do rozhlasu. Že to dopadne potom tak, že tajemník po celou dobu přednášky říká místo »molekule« »malé kule«, kdo se tomu může divit? Anebo ta úroveň schůzí! Byl mi vypravován tento případ: Poslanec strany, jež má v programu provésti znovu pokřesťanění národa, jest na schůzi tázán, co jest to politika. Zhostí se úkolu tím, že řekne: »Politika to je jako ženská za starých časů. Pro samé sukně nikdy nepřijdete na to pravé!« Originál byl ještě šťavnatější a řekl to za ohlušujícího řehotu přítomných stoupenců a — stoupenek. Jak vypadá pak úroveň důvěrnějších jednání, když úroveň veřejná vypadá takto?

Konec konců není třeba politickým machrům záviděť. Musí si nechat mnoho líbit, přes svou velikou moc. Kdy-

byste na př. jenom věděli, jaká individua si s nimi smějí při pivě tykat, bylo by vám jich nakonec líto. Každá sláva má líc a rub.

Dr. Alfred Fuchs.

POZNÁMKY

Velký voják o válce.

Zemřel velký voják Foch; jeho životním dílem byla válka. Jak soudil tento muž o válce? Miloval ji, jako každý je puzen milovati své dílo? R. 1921, v den stého výročí Napoleonova úmrtí, promluvil Foch velikou řeč, ve které shrnul své názory o této věci a kterou zakončil takto:

»Zaměňuje velikost země se svou vlastní velikostí, chtěl Napoleon řídit zbraněmi osud národů. Jako kdyby štěstí národa mohlo povstati z vítězství, jako kdyby mohlo povstat z obětí, které jsou přese vše bolestné! Jako kdyby národ mohl žíti ze slávy místo z práce! Jako kdyby poražení národové, ranění ve své neodvislosti, nemohli povstati jednoho dne, aby ji zpět dobyli! Jako kdyby nemohli postavit do pole armády, které brzo budou silné počtem a nepřemožitelné dík žáru, jímž je rozplameňuje znásilněné právo. Jako kdyby v civilisovaném světě morálka nemusila na konec zvítězit nad mocí, která, ať jakkoliv geniálně, je zbudována jen z materiálu moci!... Těžce spočívá na všech táž povinnost: stavět zemi a službu jejímu blahu — tomu druhu blaha, jehož si země přeje — výše než armádu a její vítězné vedení. To je zásada, která vždy platí; vznešenější než válka je mír. Nezachranitelně zbloudí i nejnadanější člověk... jestliže se uchýlí od morálních zákonů společnosti, které pozůstávají z úcty před individuem a z oněch zásad svobody, rovnosti a bratrství, které dohromady tvoří nejpodstatnější obsah naší civilisace, ba dokonce celého křesťanství.«

Někteří naši malí civilisti budou zklamáni: z velkého vojáka Foche se vykuklilo něco jako humanista. A civilistovi dru Borskému nebude popřána ani obvyklá jeho útěcha, aby po autoru těchto slov mohl zvolat: vy saucivilisto! Po mnohých generálech může do musea lidstva přijíti jako památka jen jejich meč; po generálu Fochovi, nejslavnějším vojáku tohoto století, mohou tam přijíti i jeho myšlenky. Buď mu vzdán dík za vítězství, kterým ubránil střední Evropu despocii, již si dnes snad už ani neumíme představit; buď mu vzdán dík i za slova, kterými jako vojenská autorita podepřel rozumné snažení lidstva. Jsme jen zvědavi, do jaké škatulky teď zařadí Foche naši t. zv. biologičtí filosofové.

Studentstvo má nové vedení — a nic víc.

V Bratislavě konalo se začátkem měsíce valné shromáždění centrální studentské organisace zájmové, nebo jak studenti říkají, odborové, Ústředního svazu československého studentstva, jež až do tohoto valného shromáždění byla vedena studenty z levého tábora, a nebyla chyba, když pravicové listy říkaly, že svaz vedou socialisté. Dnes už ovšem nevedou, protože po deseti letech svazu poprvé byl předsedou zvolen v Bratislavě exponovaný agrárník a čelnými funkcionáři lidé z národně demokratické mladé generace, mimo několik levých, kteří zůstali z vlastní vůle spíše pro zachování pracovní kontinuity. Ve Svazu, ač byl vždycky organisací nepolitickou, už od jeho vzniku se pracovalo a zejména volilo docela otevřeně politicky, stejně jako v jiných studentských spolcích, ve Všehrdu, ve Spolku filosofů a přírodovědců, ve spolcích technických a všude jinde. Vysokoškolská generace, pokud jest politicky interesována, exponuje své lidi ve Svazu proto, že to je dnes vlastně už jen jediné místo, kde se může studentstvo nějak veřejně projevit. Ovšem chyba byla v tom, že až na malé výjimky pohlíželo se na Svaz ne jako na místo zápasu politicky ideového, ale jen a jen mocenského.

Ale skoro nikdy nenapadlo studenty uvažovat o tom, jak se mocenské postavení jednotlivých skupin, pravých nebo levých, projeví prakticky, to jest, nikdy se nemyslilo, jakou tendenci Svaz svou práci řídí. Při tom ustavičném zápasení o vedení Svazu nikdy se neuplatňovaly argumenty. Nikdy se nekritisovalo. I když byly oposice, byly jen osobní. Ti navrhovali jednoho, druzí jiného kandidáta. Ale nikdy se nešlo do boje s opoziční k r i t i k o u. Spočítali se lidé, řeklo se — vyhrajem nebo prohrajem, nebylo ani kritiky an debat. Socialisté svou práci ve Svazu vůbec nikdy nedělali socialisticky, s vysloveně levou tendencí, a pravým nenapadlo, že by mohli mimo pravé lidi, pravě organisované funkcionáře, uplatnit někdy také pravicový nápad, tím méně dokonce pravicovou myšlenku nebo tendenci. Ve Svazu se docela jasně projevila politická chudoba a slabost dnešní politické mládeže vůbec. Když Spolek filosofů a přírodovědců, ovládnutý komunisty, posílal vyloženě politické projevy sympatií stávkujícím, bylo to něco, co bylo skoro samozřejmé. A správně konec konců, abstrahujeme-li od striktního znění stanov. Protože ti lidé ovládli spolek jako politická skupina a také jako skupina s ním zacházeli. Když levi studenti ovládli Svaz, dalo by se očekávat, že budou v politických projevech sice reservovanější, ale jistě by si každý myslil, že aspoň odborová politika Svazu bude nesena levou orientací. A zatím — na valných shromážděních je až do voleb shoda a mír. Studenti dělali věci tak, jak by je dělal každý, ne dobře, ne špatně a nebylo už dlouho, mimo zahraniční práci (kdo pojede a kdo nepojede do ciziny) nějaké pořádnější debaty a vůbec žádná taková, kde by se střetly dvě protivné zásady. Pravičáci udělují levičákům už deset let absolutoria jednomyslně, ale při nových volbách se s nimi ostře potýkají, protože — chtějí mít ve vedení lidi pravicově organisované. Ale nic víc. Už dávno se ve studentstvu, uvnitř, nic nového neděje. Nemyslí se na věci, které kdysi byly hybnou silou mladých hnutí, nikdo nechce nic vědět o nějakých programech. To se dělá, když se to vůbec dělá, jako domácí práce, skoro z pilnosti, v politických sdruženích jednotlivých stran.

V Bratislavě tedy, po dlouhém umlouvání, zasáhly sekretariáty politických stran. Agrární studenti až dosud postupovali s levicí. To ostatně nebylo nic divného, protože střední i vysoká škola a často i stejné sociální postavení je sblížilo. Agrární studentské hnutí, po vystavění Švehlovy koleje náhle značně posílené, stalo se jazýčkem na váze. A teď se ukázalo, že je jaksi neslušné, když agrární otcové se drží kolem krku s národní demokracií a s ostatní pravicí, aby agrární synové drželi kdekoli, třeba i jen ve Svazu, socialistickou frontu. Agrárníci prodávali podle rozkazu svou posici. Mají výhodné postavení těch, kteří se mohou rozhodovat. Šli k národním demokratům a fašistům, posílili je, dostali nejvíc, co mohli dostat, předsedu. Národní demokrati ovšem vědí, co pro ně agrárníci udělali. A tak po valném shromáždění se vyrojily články, že n á r o d n í studenti to vyhráli a že Svaz je v jejich rukou. Mají skoro pravdu, ale jen skoro. Neboť už tím, že psal »Národ« o těchto věcech, porušil úmluvu, která se stala, že totiž nebudou národní demokrati, i když zvítězili jako politická skupina, dělat ze svého vítězství politickou agitaci. Oni ji ovšem dělají a v »Národní politice« p. doktor Borský napsal úvodník »o návratu studentstva k nacionalismu a k starosti o dobro národa a státu«. Píše-li o Slavii a starých studentských bojích, za-

pomněl zřejmě, že čas je jiný a zasáhl především také silně mladou generaci, jež se na něho dívá jako z mlhy docela novýma očima. Volá-li pan Borský po novém nacionalismu, pak právě pro neznalost tohoto nového světa asi neví, že nacionalism »Národní politiky«, »Národa«, »Fronty« a comp., to hubaté a neplodné v našem veřejném životě, je-li ještě ideou, přestalo už dávno být programem, ideologií, zejména pro ty mladé, i pro studenty, jak pan Borský říká, národní. Vždyť je to docela jasně vidět. Oni ani jednou neměli důvodu kritisovat činy studentstva »mezinárodně orientovaného«, oni vůbec nikdy neuplatnili ve studentstvu jedinou myšlenku, která by byla programově nacionální; ideologie »Národního studenta« a »Národní myšlenky«, »Mladého národa« a podobných periodických tiskopisů je cizí i národním studentům samým. Oni se snaží o to, co má rád každý politický sekretariát: aby prostě ovládli organisaci, která nemá se stranou nic společného, aby v ní agitovali a posílili mocenské postavení své strany v řadách členstva této nevinné organisace, že je politicky opanovávána. A nic víc. Jak se to dělá, je velmi dobře známo. Národně demokratičtí studenti loni chtěli opanovat sbor studentských krajinských spolků. Poslali na sjezdy těchto spolků fůru svých lidí, kterým zaplatila strana všechny výlohy; chlapci nic zvláštního nemluvili, nedělali, pak odhlasovali svorně s levými resoluce a prohráli volby. Přijeli domů a ostuda, že národní demokracie si platí delegáty, aby dostali do rukou Svaz a studentské organisace, začala. Možná, že po vítězství v Bratislavě si národně demokratičtí studenti zase zapěli — on to někdo zaplatí. A divu by nebylo, protože to nemůže každý chudý studentský spolek z Čech udělat, aby si poslal za drahé peníze delegáta až do Bratislavy.

Národní »většina« pana doktora Borského se nezmohla na nejobyčejnější programové prohlášení, a co horšího, nezmůže se nikdy ani na program. Tohle není vítězství národního studentstva. Je to jen jeden z kroků na zpolitisování, lépe zestranění Svazu, z kterého žádné straně a žádné idei, ani té, kterou hlásá pan Borský, nevzejde žádný užitek, protože materiál, s kterým Svaz musí pracovat, a právě ten materiál nacionalistický, není-li to příliš lichotivé slovo pro národně demokratické tendence ve Svazu, nestojí za nic.

Levý studenti to jasně cítí, jak je to slabé, co se proti nim píše. Ale oni sami také nemají dosti snahy, aby se postavili proti tomu nějakou svojí kvalitou, prací, nebo zápasem. Avšak přece jen je možno mít větší důvěru k jejich hledání a nejistotě, než k bezpečné paprikované konservě, kterou ve studentstvu tak dobře representují národní studenti pana Borského. *FKZ.*

LITERATURA A UMĚNÍ

F. Peroutka:

O příbuznosti s Otakarem Březinou.

I.

Konec konců je to asi nějak předurčeno, že některé básníky milujeme nebo nemilujeme, jako některé ženy milujeme nebo nemilujeme. S jedním snad rozdílem: básníky milujeme tenkrát, jsou-li nám duševně příbuzni a probouzejí v nás naši vlastní podstatu; loudíme na nich svoje vlastní city; milujeme je, protože dávají formu našemu nitru. Nejsem si však zcela jist, že nejvíce milujeme ženy nám duševně příbuzné; jsou snad pohodlní muži, kteří pospíchají položit hlavu na rameno ženy jim pokud možno podobné; pravá erotika je však napětí mezi dvěma poly; největší lásky bývají k ženám, které zůstávají nepříbuzné a vzdálené.

Také Otakaru Březinovi, jako všem básníkům, jsou jedni duševně příbuzni a druzí nepříbuzni, a podle toho vypadne jejich soud. Těm prvním je láskou, zjevením a mistrem nad mistry; ti druzí si o něm říkají větu, tak častou v románech a dramatech: já si vás hluboce vážím, ale milovati vás nemohu.

Nekrology nejsou ovšem vážná kritická práce, a z nekrologů o Březinovi by se zdálo, že všichni pisatelé jsou mu duševně příbuzni. Dovolte několik poznámek za druhou kategorii. Neváženi si Březiny není možno; milovati ho však či nemilovati — to je část čtenářova osudu. Láska k tomu nebo onomu druhu básníků je nám sudičkami vkládána již do kolébky.

*

Otakar Březina byl člověk tragicky raněný samotou. Nezáleží zde na důvodech této samoty. Ale byla nejhlubším zdrojem jeho poesie. Jen ten, kdo to prožil, mohl napsat tuto plastickou charakteristiku osamocení: »ve své jámě vězí každý, v sousední nelze upadnout«. Někdy se mi zdá, že Březina měl hořký osud jako papež: neměl sobě rovného. Neodpovídá však povaze člověka, (kterému — ani je-li z nejvyšších exemplářů — není dobře býti samotnému), aby se spokojoval svou vlastní jámou: vždy bude toužit upadnout do některé sousední. Je-li básníkem, opěvuje nejdříve stěny své jámy; nikdo je snad neopěvoval s poesií tak mohutnou, jako Březina v »Tajemných dálkách«:

> Žeh bílý světla v lampě mé duše jsi stáh,
> že v agonii rudé krvácí do šera.
> Pod zvlhlými klenbami dní jdu v myšlenkách
> jak v kvílících melancholiích večera,
>
> a naslouchám hodinám Veliké noci, bijícím tmou,
> až s věží věčného Města v kovových slzách se schví
> jak matutinum andělů v čekající duši mou
> ráz hodiny mé poslední, angelus Tajemství.

Nebo:

> Svůj hrad jsem vystavěl na mračné výši spádné,
> šer vlhkých katakomb se v jeho skály ozývá,
> a v klenbách plačících, kde žal a ticho vládne,
> za živa zazděná má píseň nocí zpívá.

V té době zdá se býti smrt jediným únikem z osobní jámy. Myšlenka na ni končí dobrou polovinu básní z »Tajemných dálek«; a v myšlence na ni není tenkrát hrůza, ale naděje: smrt jako vysvobození ze samoty, spojení s veškerenstvem, blažené vyváznutí z principu individuality, která neposkytuje radosti; smrt není nic jiného než tolik: malá říčka vteče do moře — a sláva, že vtekla! Pravý čtenář těchto Březinových básní, ten, jenž by jim byl přines! nejvíce porozumění, zemřel o několik desítiletí dříve, než byly napsány. Byl to otec evropského pessimismu, Schopenhauer. I jsou »Tajemné dálky« jakoby básnickým přepisem oné kapitoly z Schopenhauerova díla, které má nadpis »Über die Unzerstörbarkeit unseres Wesens an sich«, a v níž se praví:

> »Umírají-li individua, padají zpět do klínu přírody — proto je jejich pád jen žert. Vidíme-li, jak život a smrt

závisí na nejmenších náhodách, jak zvíře a rostlina dnes zacházejí i vznikají, narození a smrt se střídají v rychlé změně, tu musíme připustit, že takové vznikání a zacházení nijak se nedotýká kořene věcí, nýbrž může býti jen relativní a vzdálené, a vnitřní podstata věcí tím vznikáním a zacházením není dotčena, nýbrž trvá nerušeně dále... To, co mizí, a to, co nastupuje na jeho místo, je totéž bytí, jen hmota není táž; s podstatou se přihodila jen malá změna, obnova formy. Péče, s níž hmyz připravuje buňku nebo hnízdo, vloží do něho své vajíčko a pak klidně zemře, rovná se zcela péči, s níž člověk večer připraví šaty pro budoucí den a pak klidně jde spát; to by vůbec nemohlo být, kdyby hmyz, který na podzim umírá, nebyl svou pravou podstatou právě tak totožný s tím hmyzem, který na jaře vylézá, jako je totožný člověk, který jde spát, s tím, který potom vstane... Jako příchodem noci zmizí svět, při tom však ani na okamžik nepřestává existovat, právě tak zdánlivě zachází člověk a zvíře smrtí... Ujištění, že kočka, která si teď hraje na dvoře, je ještě táž, která tam před třemi sty lety dělala stejné skoky, není tak bláznivé jako přesvědčení, že dnešní kočka je cele, naprosto a od základu docela jiná než ta před třemi sty lety... Quid fuit? Quid est. Quid erit? Quod fuit. Nerozumějte: s i m i l e, nýbrž i d e m. Proto ten, koho život uspokojuje tak, jak jest, kdo k němu vším způsobem říká a n o, ten se může se vší důvěrou považovat za věčného; stál by »pevnými, morkovitými kostmi na pevně založené, trvalé zemi,« a nemusil by se ničeho bát — neboť on sám je věčná a všeobjímající vůle, která sama je podstatou světa: tedy bude vždy žít.«

To byla první Březinova víra. Žijem-li vlastní život jakoby v mdlobě (kolikrát se opakuje toto slovo u Březiny!) a v jámě, byly-li hranice naší osobní existence (p r i n c i p i u m i n d i v i d u a t i o n i s tomu říká Schopenhauer) udělány příliš úzké, nepodařili-li jsme se v něčem, proč se neosvoboditi a nevplouti do věčného oceánu vesmírné vůle, kde budeme žíti jedním dechem se vším ostatním a kde nebude samoty, nýbrž jednota?

Pocit samoty je jako liška za ňadry spartského hocha. Nevěřte, že by někoho netrýznil. Všichni lidé jím stižení chtějí se ho zbavit, a zkoušejí to na různý způsob. Žijíce ve vězení své povahy, rádi by vylámali mříže a žili tak spontanně uprostřed slunečního světla, jako ostatní. Poněvadž se jim to nedaří, vzniká v nich pocit vlastní méněcennosti. Moderní psychologie učí — a myslím, že hlubokým právem — že kdekoliv vznikne pocit méněcennosti, tam také hned vzniká snaha přemoci jej, zastřít, nahradit něčím jiným, zbavit se ho. »Překompensovat« říká moderní psychologie. První recept Březinův, jak uniknouti méněcennosti samoty, bylo smrtí splynouti s veškerenstvem. Ale potom udělal životnější závěr, jaký ostatně udělalo více lidí, kteří vyšli ze Schopenhauera: je pravda, že smrtí má podstata by se spojila s podstatou veškerenstva; ale což již nyní za živa, má podstata není s tou podstatou spojena? Tehdy Březina dospívá k svému životnímu východisku a k svému básnickému poslání: ztotožnit se s lidstvem, cítit cizí radosti a žalosti jako své, překonati takto meze své individuality, »und was der ganzen Menschheit zugeteilt ist, in seinem Innern selbst geniessen.« Osobní samota trvá; ale což vlastně nežije v ostatních? Nová kniha dostává nadějnější titul: »Svítání na západě«; paprsek slunce ozářil jámu. Nikde není tento vývoj vidět tak jasně jako v básni »Tys nešla« z té knihy. Zabýval se tou básní v těchto dnech Otakar Fischer a prohlásil ji za konkrétní báseň erotickou, ne symbolickou. V tom s ním souhlasím. Žena, kterou básník čekal, nešla:

»Příliš brzy jsem rozsvítil lampy a do váz natrhal kvítí... .
Tys nešla...
Čas vadl, růže mé chřadly, vína má hořkla,
a sny, jež jsem ti naproti vyslal, se vrátily teskny a němy.«

Nešla a nepřišla. Bylo-li by mohlo změnit nějak Březinovu poesii, kdyby se byl dočkal? Snad ano. Ale zbásněný a asi pravdivý fakt je, že nepřišla. V době »Tajemných dálek« by to bylo důvodem k jednomu žalmu více. Nyní však básník má již svou útěchu: má podstata je totožna s podstatou všech, kteří milují; ač nepřišla, i já šťastně miluji; neboť hlas tvůj

»v noci všech světů padá, kde polibků jásavá bouře se sráží,
jež zažehá v křížení blesků nesčetné životy příští.
Věř, my se to líbáme tisíci retů, objetím tisíců paží,
ve věčnosti bolestné něhy, jež od věků do věků prýští!«

Zde je jasný psychologický zdroj Březinovy všelidské a kosmické poesie: na dně jejím je osobní útěcha. Nebylo-li políbení dvou úst, je aspoň líbání tisíců retů, jehož jsem nějak mysticky účasten; nespletou-li se v sebe čtyři paže, děje se na celém světě objímání tisíců paží. Básník praví ženě, jež nepřišla: »Věř, my se to líbáme tisíci retů, objetím tisíců paží«. Ale nebylo-liž básníkovi více třeba v to věřit než té, která nepřišla? A zde zároveň naskytá se poprvé otázka, kterou si lidé té kategorie, o níž jsem mluvil na počátku, kladou nad Březinovou poesií dosti často: není polibek dvou úst i básnicky někdy více než líbání tisíců retů? Obětí čtyř paží více než objetí tisíců paží? A není někdy člověk básnicky větší hodnota než celé lidstvo?

Cesta od tohoto místa obratu až k »Stavitelům chrámu« a »Rukám« je psychologicky jasná. Je to jen prohloubení onoho pocitu totožnosti mezi jedincem a celkem. Je-li člověku zima, přihřeje se na lidstvu:

»Na prahu bratří usedal jsem, záhadný cizinec, podvečer,
a v dalekém šumění vod, a v písni věků a zářicích sfér,
o práci země a světě, jenž v hlubinách lásky se přede mnou šeřil,
k útěše bratří jsem zpíval, šťasten z úsměvu jejich, a věřil.«

Pravda je, že také k útěše vlastní. Básník našel své místo: jsem částečka koloběhu:

»A ruce naše, zapjaté v magický řetěz rukou nesčíslných,
chvějí se proudem bratrské síly...
... Nepřetržité vlny
bolesti, odvahy, šílenství, rozkoše, oslnění a lásky
probíhají nám tělem. A v úderu větru jejich, smysly zhasínajícím,
cítíme, jak řetěz náš, zachycen rukama bytostí vyšších,
v nový řetěz se zapíná do všech prostorů hvězdných
a objímá světy.«

Nietzsche radí, abychom nad každým umělcem dávali pozor, tvoří-li z přebytku nebo chudoby. Je tedy tento Březinův kosmický koloběh a spojení milionů paží výrazem původního, překvapujícího bohatství duše, nebo je náhradou za to, že prostě dva lidé se nesetkali a nestiskli si ruce? Je to lidstvo náhradou za — člověka?

(Dokončení.)

M. Pujmanová:

Předělané umění.

(Marcel Proust.)

Před lety žil v Čechách divný člověk, profesor Hron. Sestrojil si klec, ve které se dal vytáhnout od své posluhovačky ke stropu, a nebyl tam nikde knoflík, který by se stiskl, aby liftík sjel zase dolů. Musel čekat, až se vrátí posluhovačka. Chtěl se tak donutit, aby za žádnou cenu nechodil od práce. Bylo to úplné fakirství. Mně se zdá, že jedině v takové kleci by se milý čtenář donutil přečísti 14 svazků Ztraceného a Nalezeného Času Marcela Prousta. To je literatura samovazby. Leže bylo to dílo napsáno, a jen nemocný člověk je vydrží přečíst ve své bezbrannosti. S bezmeznou pílí bylo to dílo napsáno. Jen z bezuzdné lenosti je vydržíte číst. Fay nazval Prousta vynálezcem rozkoší. Ale přečíst byste ho mohli jen z flagelantství. Proust ví, že jsou to rub a líc téže vlastnosti a napsal by o tom tři svazky. Dostat se do proustovského začarovaného kruhu je podobně beznadějné, jako když padnete do spárů oněch mluvků bez temperamentu, kteří vydrží poslouchat sami sebe tři hodiny a potom si pochválí, jak krásně si s vámi pohovořili. V oboru kontrolované citlivosti, jako letopisy nervů, znamená Proust v literatuře objev šestého zemědílu. Ale pro čtenáře deportaci. Ve svém 14svazkovém románu o *já* Proust s geniální hypochondrií pokusil se uskutečnit ten šílený podnik, napsat vůbec všechno, co prožil — lépe řečeno, co se navrstvilo v jednom člověku od dětství do stáří, co vyživovalo a přetvářelo jedno lidské vědomí, čím narůstala jedna lidská paměť. Ne jako příběh, jak jsme uvyklí. Bez napětí a stupňování, bez krácení, bez hlavního a vedlejšího. Prostě všechno; nepřetržitě v paprskovitých reakcích na všechny strany; v síti fosforeskujících vztahů mezi člověkem a prožívaným; jako výměna látek fantasie. Ten cyklus je babylonská věž lidského vědomí, lavina paměti.

Hledání ztraceného času bylo napsáno z hrůzy ze zániku; nejen ze smrti těla, také z odumírání vzpomínky, z ochrnuté představy, ze zmaru rozpomínání. Deset let těžké nemoci smrt hlídala Marcela Prousta a hnala ho, z toho, co bylo, zachránit, co se dá, tím, že to napíše.

Nejen čas jsou peníze. Také peníze jsou čas. Hrdina Ztraceného času je bohatý a následkem toho má plnou svobodu, nemusí vydělávat, ničím není, o nic se neuchází, nepatří k žádnému cechu ani klice, žádná nutnost ho nevleče, v nic nezasahuje. Žije jen jako kulturní a společenský zjev; jako diletant; jako amatér. Proustovo dílo je zrcadlo nečinnosti ve vyšším platonském smyslu; nazírá a prozírá, osvobozuje myšlenky. Když byl Montaigne malý, otec ho dával budit hudbou ze spaní. Když byl Marcel malý, pouštěli mu před usínáním laternu magiku, aby potěšili nervosní dítě, které se bálo jít spát. Obklopen a nesen, provázen do dospělých let něžnou babičkou a matkou a věrnou služkou Františkou, zrcadlí život jako s nosítek, o pár decimetrů výš od země, než ostatní lidé. Celé je to dílo podivné ušetřenosti, jako by hrdina nikdy nebyl šel pěšky, parkovité přírody; cyklus pod nebem jako odrážením v okenních sklech; a isolovaného ticha, jako za dvojitými dveřmi sanatorního pokoje nebo telefonní budky. Tráví 14 svazků svého života v závětří mezi Paříží, Combray, letním bytem svého dětství a normandskými lázněmi Balbecem, navštěvuje střídavě Gilbertu Swannovou, salon Guermantů a salon Verdurinů, věží svoji dívku Albertinu, sleduje v této klausuře, jako na klinice, příznaky lásky, žárlivosti, omrzelosti a zvyku, pozoruje a zapisuje s přesností přírodopisce promiskuitní hemžení kolem sebe a nechává působit čas, aby vrstvil, prosakoval, měnil v společenské geologii. Záznamy práce času (jako výška vody) jsou tu smuteční oznámení, svatební oznámení a novoroční přání.

Vyvíjí-li se obvyklý román v horizontální vlnovce, po případě v elipse závodní dráhy, Proust je průřez kmenem stromu, na kterém můžete počítat kruhovité roky; je to dýhování času do kuželu.

U Prousta věci se nedějí, věci se stávají. Všechno fluktuuje, plasmatické, nepřetržité, rozmnožující se. Říká se, že za sedm let se v lidském organismu všechny buňky obnoví. Z této nepozorovatelné, nenáhlé, postupné obměny, vitální souvislosti, bez ustání se odehrávající vnitřní přestavby vyvíjí svou prósu Proust. Jeho Hledání ztraceného času je román biologického procesu. Neskonale trpělivě, se svítící pozorností natáčí zdlouhavou řadu psycho-fysiologických stavů a promítá je jako zpomalený film jednoho *já*.

Proust znamená o několik nástrojů a kvalit více v próse (jako kapitál i balast). Má psí čich, koštěřskou chuť, etymologický sluch pro odstíny slov, který mu rozeznívá dávné ozvěny krajů a mravů (je vůbec detektiv na atavismy, to je jeho koníček) a hybně výtvarný zrak, který okamžitě spojuje vzdálené podoby a prorokuje z tváří, postřehuje v tu chvíli nejen tu tvář, i tvárné proměny, jimiž projde, jakým způsobem bude stárnout pleť, nos atd. Proust vidí barevně slova. Odhaduje jakýmsi novým, lékařským smyslem celkovou disposici u druhého člověka, jeho nervové počasí. Je nadán velmi přesným a citlivým smyslem astmatiků pro tlak, složení a vlhkost vzduchu, pro podnebí, pro atmosféru. Impresionism, z kterého původně vyšel, je vedle Prousta dětinství.

Proust vnímá prosáknutím. Proti impressi, jež se výrazem ustálila jednou pro vždy a zůstávala v estetické oblasti — proustovský dojem má biologickou vlastnost, schopnost vývoje: obsahuje svůj předpoklad vzniku a své budoucí tvářnosti. Proust vnímá v dojmových ponravách a kuklích, s jejichž postupnými fásemi, buďte si jisti, se ještě během Ztraceného času shledáte. Také impressionista chytal okamžik. U Prousta, jako u Bergsona, není přítomnosti, přítomnost jest jen psychologická fikce asi jako bod v geometrii. Jest jen nepřetržitý tok z minulosti do budoucnosti.

Podobně, jako dojem, rozšířil a obtížil Proust i psychologické poznání. To už není Dostojevského hůl o dvou koncích, ale otáčející se terč, raketové slunce, z kterého jiskry vystřelují na všechny strany. Proust rozrušil zásadu o charakteristických rysech a typičnosti povahy. Povahy jeho lidí opalisují v světském kaleidoskopu. V každou hodinu Ztraceného času dostáváme jiné *já*.

Na Proustově způsobu psát je zlé, že metoda a účinek se nekryjí. Maximální úsilí minimálních výsledků. Podrobnou obšírností spěje ke kompletnímu jako k božskému; ale spisovatel i čtenáři jsou toho mučedníky, prostě je to utahá. Velká věc a těžká nuda.

DOBA A LIDÉ

Gel:

Co se dělo a děje v Kutné Hoře.

Dne 23. února t. r. zemřel v okresní nemocnici v Kutné Hoře sekundář tohoto ústavu MUDr. K. A. Cymbalov. Nemocí, jež jej zahubila, onemocněl také druhý nemocniční lékař dr. Král, jenž se však uzdravuje. Hned po smrti dra Cymbalova se mluvilo o vraždě. Když padl motiv čerpající zprávy z ruského původu dra Cymbalova a začalo se skutečně pátrat, a když pátrání přineslo výsledek: sklo, a když zasáhla výkonná spravedlnost, ukázala se na zemi a na nebi znamení, jež zasluhují pozornosti. Neboť všecko věstí nejen mimořádnou událost z nedávné minulosti, o které snad ještě nevíme. Ale věstí i něco o dnešních dnech, které nejsou dobré a o budoucnosti, která je z toho povážlivá. Dnešní článek je věnován anamnese tohoto případu, klinického nejen ze stanoviska mrtvého a nemocného. O úkazech vyšetřování příště.

V okresní nemocnici v Kutné Hoře byla dne 21. února t. r. o půl druhé hodině odpolední prováděna nevelká operace: omrzlina na noze pacientově vyžadovala amputaci prstů, a operace byla určena na dobu po obědě lékařů.

Operoval vrch. primář nemocnice MUDr. Boh. Voženílek. Dr. Voženílek, muž 36letý, vystudoval v Praze a v Bratislavě, byl lékařem v jednom z největších pražských sanatorií a když v Kutné Hoře odešel loni do výslužby dosavadní primář MUDr. Jäger, ucházel se o jeho místo. Po primáři dru Jägrovi byl v nemocnici služebně nejstarší MUDr. Přemysl Tardy. Z důvodů, jež leží s n a d mimo rámec této úvahy (in dubiis pro reis), nenastoupil na místo primáře jmenovaný lékař. Dr. Tardy byl sice jmenován primářem, leč místo vrchního primáře bylo zadáno jinak.

Asistentem při zmíněné operaci byl sekundář nemocnice, MUDr. Konstantin Afanasovič C y m b a l o v. Dr. Cymbalov, 46letý, měl za sebou pohnutý život vojáka a emigranta. Ruský převrat jej, carova kapitána, zavedl do armády generála Wrangla. Štábní kapitán Cymbalov přišel jako emigrant do Československa. Skoro čtyřicátník začal studovat medicinu. Se stipendiem a s hladem to dotáhl na doktorát. A za pomoci chudé vdovy, která mu poskytla přístřeší a výpomoc v době, kdy mu bylo nejhůře. O paní Chabínové zde bude ještě řeč. Dr. Cymbalov byl u nemocných oblíben. Jako lékař dovedl těžit z okolnosti, která se jindy vykládá jako handicap: fysický věk poměrně vysoký pro začátek životní práce. Dr. Cymbalov pracoval soukromně na zdokonalování péče o nemocného po narkose, a projevoval vůbec pro poslání lékaře pochopení, jakého může nabýt jen člověk, jenž zná tíhu života z vlastního názoru. Tíhu a c e n u života j a k k l í č í c í h o, t a k v y s p ě l é h o.

Soukromě byl dr. Cymbalov monarchista. Byl v písemném styku s velkým knížetem Nikolajem Nikolajevičem, a když tato hlava emigrace zemřela, navázal styky s generálem Kutěpovem. Jeho názory na politiku byly vyhraněny až k strohosti. Do kutnohorské nemocnice přišel jednou na návštěvu medik ruský emigrant-socialista. Byl drem Cymbalovem přívětivě přijat a prováděn po nemocnici. Najednou se host usmál a řekl: »Co byste, pane doktore, říkal, kdybychom se setkali v Rusku?« Dr. Cymbalov (bez rozmyšlení a tvrdě): »Neříkal bych nic. Ohlédl bych se po nejbližší větvi nebo háku a tam bych vás dal pověsit!« Dr. Cymbalov sám jednou prohlásil, že v případu bílé intervence v Rusku je plukovníkem úderného pluku.

Ze soukromých zálib dra Cymbalova je uvésti, že lpěl hodně na ruských zvycích. Mimo jiné také při každé z měsíčních návštěv v Praze si kupoval v jednom ruském obchodě ruskou hořčici, kterou si kořenil jídla. Dr. Cymbalov se jako sekundář ovšem stravoval v nemocnici. Jídával ve své světnici, kamž mu sluha Špulíř přinášel oběd z nemocniční kuchyně. Protože doba jídla nebyla pravidelná, zazvonil si obyčejně dr. Cymbalov na sluhu a vyčkal pak jeho příchodu ve světnici.

Vědecké poznatky a události z nemocnice si dr. Cymbalov pečlivě zapisoval do zvláštního zápisníku.

*

Při operaci, o které byla řeč, fungovala jako instrumentářka sestra Aegidie, z řádu S. Caroli Boromaei. Služba instrumentářky spočívá v tom, že podává operujícímu sterilisované nástroje a bere mu upotřebené nástroje z ruky. Ordo S. Caroli Boromaei je řád, jenž mimo jiné dodává řeholnice jako ošetřovatelky do nemocnic. Středisko této regule, či alespoň klášter, do kterého tyto jeptišky patří, je ve Švýcarsku. Filiálka pro ČSR je v Bohosudově u Teplic-Šanova. Představené tohoto řádu jsou v Chebu.

Do Kutné Hory přišly řeholnice loni, po nastolení nového vrchního primáře. Do té doby byly v nemocnici ošetřovatelky civilní. Tvrdilo se, že civilní ošetřovatelky stály nemocnici mnoho peněz. S finančního stanoviska nelze popřít, že jeptišky jsou laciným pracovním materiálem. V převážné většině případů jsou také nesmírně pracovité a trpělivé, a ani případy náboženské tolerance nejsou neznámy.

Po příchodu řeholnice byla jeptiškami obsazena místa: instrumentářky (Aegidie), vrchní kuchařky (Emeranda) a vrchní ošetřovatelky (matka představená Beata). Pak byly ještě čtyři ošetřovatelky, tak zvané sestry sálové.

*

Moderní operace, při které se pracuje s totální narkosou, vyžaduje kromě operatéra, asistenta a instrumentáře ještě jiné pomoci: narkotiséra. Inhalační narkosa spočívá v tom, že se nemocnému dává vdechovat směs omamných plynů (obyčejně chloraether a pod.), které vyvolají u narkotisovaného postupně jakýsi druh veselosti, příjemných snů, konečně obluzení a naposled hluboké bezvědomí, za kterého nepracují sensitivní ani motorické nervy, až na innervaci související s dýcháním a oběhem krve. Nemocný sestupuje tedy, obrazně řečeno, v narkose jako náměsíčník do údolí řeky Lethe. Tam dostává pít vody zapomenutí. Funkce narkotiséra spočívá v tom, nedopustit, aby náměsíčník té vody vypil mnoho nebo aby tam spadl a utopil se.

Narkotisér však musí dbát i toho, aby se nemocný příliš brzo neprobudil. Probuzení z narkosy má za následek procitnutí bolesti, psychický i fysický nepokoj a podobné události, které těžce ohrožují zdar operace. Hloubka narkosy se reguluje přidáváním či ubíráním omamného plynu do směsi, kterou narkotisovaný dýchá.

Narkotisér, — je jím obyčejně lékař nebo velmi zkušená a osvědčená pomocná síla — má pro stupeň nar-

kosy a pro stav, v němž narkotisovaný je, různá kriteria, která na nemocném neustále pozoruje. Z hlavních ukazatelů pro stav operovaného je jeho tep. Narkotisér stojí u hlavy nemocného a má možnost pozorovat činnost jeho srdce tím, že přidrží ruku k jeho dolní čelisti. Tam, — na levé i pravé straně, je po tepně, která sice slabě, ale velmi zřetelně registruje každé smrštění srdce. Každý to může na sobě zkusit.

Činnost srdeční, — krátce: tep se kontroluje podle vteřinové ručičky hodin.

Při zmíněné operaci fungoval jako narkotisér druhý sekundář nemocnice kutnohorské, MUDr. et Pharmaciae Magister Jan Král.

Pojednou za operace dr. Král prohlásil, že nevidí na hodinky.

*

Operující vrchní primář dr. Voženílek se podíval dru Královi do tváře a řekl: »Pane kolego, máte mydriasu.«

Mydriasis je chorobné rozšíření zorniček. Oko, jehož zorničky jsou chorobně rozšířené, nevidí přesně, protože takové oko není s to přizpůsobit se světelným poměrům okolí. (Nehledíc k jiným příčinám.)

*

Je první záhadou tohoto záhadného dramatu, že chorobnému zjevu u lékaře, vyskytnuvšímu se za tak dramatických okolností, nebyla věnována patřičná pozornost. Doktor Král požádal pak o zproštění od povinnosti písemných prací. Žádosti bylo vrchním primářem vyhověno.

MUDr. et Ph. Mg. Jan Král, Pražák, je mladý lékař. Býval asistentem na chirurgické klinice divisní nemocnice v Praze, potom šel s oddílem našich dělostřelců jako lékař do Jugoslavie a pak přišel do Kutné Hory. Od podzimu 1928 byl několikrát a delší dobu mimo Kutnou Horu: čtyři týdny byl na vojenském cvičení, tři týdny měl dovolenou.

Zdravotní stav doktora Krále nebyl v poslední době valný. Kdykoliv však na delší dobu odejel z nemocnice, zlepšilo se zdraví a potíže, většinou původem v žaludku, brzo po odjezdu mizívaly.

*

Po skončení operace onoho 21. února bylo na čase projít nemocnici, neboť byla visita. Visitu prováděl vrchní primář dr. Voženílek, a dr. Cymbalov ho podle předpisu prováděl svým oddělením. A ačkoliv jindy šel s vrchním primářem i po jiných odděleních, omluvil se dnes nevolností a šel do svého pokoje.

Tam jej našel po skončené visitě dr. Král. — Dr. Cymbalov ležel oblečen na lůžku a stěžoval si na silné bolesti v žaludku a v břiše. Dr. Cymbalov řekl, že pociťoval silné dávení a že také zvracel. I dr. Král mohl připojit podobné příznaky z vlastního chorobopisu. Oběma lékařům bylo špatně a začali přemýšlet, co v poslední době podezřelého snědli.

Pro usnadnění orientace: 21. únor byl čtvrtek. Z toho vyplývá, že na 23. února připadla sobota.

Oba lékaři si tedy uvědomili, že ve středu večer jedli párky, pozdě večer pak že pili silnou tureckou kávu. Ve čtvrtek ráno kávu a housky, v poledne polévku, hovězí maso s hořčicovou omáčkou a nějaký moučník. Podle příznaků žaludečních a podle jídelního lístku usoudili, že v jídle asi nebude příčina nemoci, a řekli si, že patrně příliš mnoho kouřili a vypili moc černé kávy. — Mydriasis dra Krále zůstala. Objektivně jí řečeno: dr. Král pořád špatně viděl.

K večeru ve čtvrtek se zdravotní stav dra Cymbalova zhoršil. Dr. Cymbalov musel ulehnout, a v noci se mu přitížilo. Zeslabovaly ho bolestivé průjmy, zvracení neustávalo.

V pátek ráno byl dr. Cymbalov těžce nemocen. Střídavě pozbýval vědomí, dech a tep šel od extrému k extrému. Teprve odpoledne se jeho stav poněkud zlepšil. Večer v pátek říkal sám, že »už je to dobré«.

Je třeba uznat, že léčit lékaře je pro lékaře nevděčné počínání. Nemocný doktor pozoruje sám sebe a své příznaky a vyvozuje z nich diagnosu, na niž je právě tak žárliv, jak jde-li o diagnosu na jiném.

Dr. Cymbalov byl v této své diagnose v pátek večer také velice přesný. Vyžádal si tužku a papír a napsal něco na papírek, jejž vložil mezi první a druhý plášť svých hodinek.

V noci na sobotu bylo zase zle. Dr. Cymbalov pozbýval vědomí, na těle se mu vyráželi studený pot, tep nepravidelný co do počtu i jakosti. K ránu se situace zdála kritickou, ale dr. Cymbalov odmítl návrh dra Krále, jenž jej ošetřoval, aby byl povolán vrchní primář dr. Voženílek.

Ráno přišel dr. Voženílek. Dr. Cymbalov byl modrý v obličeji a byl v bezvědomí. Dr. Voženílek se pokusil dát mu intravenosní injekci. Zatím však nastala u nemocného ztrnulost svalů, takže se zamýšlená injekce nedala už provést. Dána tedy injekce přímo do srdce. Účinek byl patrný ihned, ale netrval dlouho. Druhá injekce byla bezvýsledná a o půl desáté v sobotu dopoledne dr. Cymbalov před očima lékařů skonal.

Jak a na co byl dr. Cymbalov ošetřován, nedalo se dodatečně zjistit. Takovéto zjištění a zjišťování je vždycky subjektivní. Na úmrtním lístku, jenž byl poslán obvodnímu lékaři k podpisu, stálo: otrava neznámým jedem.

Smrt sekundáře připadla na volnou anglickou sobotu vrchního primáře. Pročež vrchní primář odejel do Prahy, kde takovéto weekendy trávíval.

Primář dr. Tardy, jenž přišel o půl jedenácté z lékařské pochůzky městem do nemocnice, dal o smrti dra Cymbalova ihned telefonovat státnímu zastupitelství. Protože náhlá či nevysvětlitelná úmrtí je třeba hlásit.

*

Už v poledne začaly městem proskakovat zprávy, že dr. Cymbalov nezemřel přirozenou smrtí ani náhodným neštěstím. Tvrdilo se obecně, že byl zavražděn.

Odpoledne povolal vedoucí státní zástupce, jenž se u oběda dozvěděl o těchto pověstech, k sobě do úřadu četnictvo a konferoval s nimi o tomto případu. Pak byla nařízena soudní pitva.

*

Pitevní protokol, opatřený čtyřmi lékařskými podpisy, je poučná četba. V konkrétním případě se zjišťují určité změny parenchymatósní, které však nestačí samy o sobě k zjištění příčiny smrti. Změna na srdci je odvozena z anamnese: překonaná horečnatá nemoc.

Lékaři obdukci provádějící se pozastavili nad krevními podlitinkami, jimiž jsou posety vnitřní stěny žaludku, tenkého i tlustého střeva, hlavních tepen a srdce.

Toto zjištění považováno právem za důležité, byť

i závěry z něho vyvozené neobstojí: protokol poznamenává, že »jde asi o smrt z otravy arsenem«.

Je třeba vědět, že sklovitá odrůda arsenu, jejíž zlomky byly přimíseny potravě, skutečně se jakoby zabodává do stěn žaludku a působí makroskopické (pouhým okem zjistitelné) podlitinky. Je však vyloučeno, aby se tyto zlomky arsenu dostaly až do tepen a do srdce. Je to časově vyloučeno, neboť zatím arsen v žaludku resorbovaný musel už dávno vyvolat smrt. A putování arsenových zlomků v těle je přece podmíněno životem organismu.

Jako positivní příspěvek k historii smrti dra Cymbalova přinesla tedy pitva dvojí:

Šlo o smrt nikoliv přirozenou.

Byly zjištěny insulty v zažívacím traktu i soustavě krevního oběhu.

*

Po smrti dra Cymbalova shroutil se i dr. Král, jenž svého kolegu ošetřoval. V neděli, 24. února byl stav dra Krále kritický. I u něho se objevovala cyanosa, přicházely mdloby a bezvědomí, a dostavovaly se sluchové halucinace. Dr. Král se však zotavil. Ošetřovala jej žena ruského emigranta, protože dr. Král odmítal přítomnost jeptišek ve své světnici.

Příznaky nemoci obou lékařů byly stejné. Znova se hledalo, jaká mohla býti příčina chorob, a začalo se uvažovat o otravě z masa. Otravy z masa mohou být různého druhu. Zde se soudilo na botulismus, což je otrava vznikající tím, že se do organismu lidského dostanou produkty určitých bakterií. Bakterie tohoto druhu pak se vyskytují ve zkaženém mase. Podezření padlo na párky, které oba lékaři ve středu byli jedli. Okolnost, že i jiní lidé v nemocnici jedli z dodávky párků, nepadala a nepadá skutečně v úvahu jako vylučující okolnost. Ba ani skutečnost, že z téhož párku, jejž jedl dr. Cymbalov, jedla i jiná osoba, a že i dr. Král se náhodou doslova rozdělil o párek s třetí osobou, nemusí vylučovat možnost, že otrava pocházela z tohoto párku. Párky, jak známo, jsou plněny sekaným masem, a stačí, když jedno vlákno pochází ze zkaženého masa. Botulismus je nemoc projevující se různými příznaky.

Protože tedy bylo podezření jak z otravy z masa tak i z otravy arsenem, byl pitevní materiál rozdělen a postoupen: bakteriologickému ústavu prof. dra Honla v Praze a chemickému ústavu toxikologa prof. dra Švagra (pražská česká technika.

Bakteriologický rozbor byl negativní. Pitevní materiál a výměty dra Krále neobsahovaly bakterii botulinových.

Chemická zkouška.

Vzhledem k tomu, že pitva nezjistila organickou příčinu smrti a že bakteriologický rozbor odpověděl záporně na otázku, zda dr. Cymbalov zemřel na infekční nemoc, zbývala jako poslední instance zkouška chemickým rozborem pitevního materiálu.

Materiál z obdukce byl poslán z Kutné Hory do Prahy a dostal se po šestidenním bloudění konečně, kam patřil: totiž do ústavu profesora dra Emila Švagra, toxikologa Českého vysokého učení technického. Znamená časovou úsporu vědět, že dr. Švagr je jediný habilitovaný čs. toxikolog. Kdo to ví, neplete se do malicherných sporů, které pořád a pokoutně bují o tom, kdo má chemické rozbory provádět. Zdá se, že bylo jinde zapomenuto na maléry s lidskou krví a s anistrychninovými žábami, které potrestaly jednotlivce, kteří ad majorem suam gloriam chtěli nahražovati vědomosti titulem.

Profesor Švagr vyloučil z materiálu morfium, kofein, kafr a mangan. Z chorobopisu dra Cymbalova bylo zřejmo, že dr. Cymbalov byl léčen injekcemi morfiovými, kofeinovými a kafrovými. Mangan byl ve velmi nepatrném množství zastoupen v žaludku a přilehlém střevu. Zde je třeba nález manganu uvést jen na ukázku, jak pečlivě a bez předsudků byl rozbor prováděn. Teprve potom se svědeckými výpověďmi zjistilo, že dr. Cymbalov si dal vyplachovat žaludek roztokem kali hypermanganici. Zjištěné jedy byly v množství odpovídajícím medikaci.

Přítomnost jiných jedů zjištěna nebyla.

Sklo.

Takováto byla situace mezi 23. únorem a 17. březnem. Dne 18. března proskočila zpráva, že ve vnitřnostech dra Cymbalova a ve výmětech dra Krále bylo nalezeno mleté sklo. Zpráva ta byla pravdivá. Den ze dne přibývalo nových nálezů a dnes lze říci, že obdukční materiál je sklem přímo zamořen. Sklo bylo nalezeno v obsahu a stěnách žaludku, v tenkém i tlustém střevu, v tepnách, v srdci (stěny i krev), v močovém měchýři i v moči.

Tento suchý výpočet representuje vědeckou práci dokonalého chemika, jenž věnoval této analyse skoro dvacet dní o 12 až 14 pracovních hodinách. Toxikolog erudice a zkušeností profesora Švagra je si vědom hranice svých znalostí a obmezil se na konstatování fakta, jehož posouzení spadá do jeho oboru. Význam jeho zjištění spočívá v tom, že je to vítězství skutečné vědecké práce, která neprorokuje, nesoudí, ale hledá pravdu.

Nedorozumění, jež vzniklo v tomto případě mezi zjištěnou pravdou a mezi názorem čtenářstva, jež ji přijímalo z tisku, lze poměrně snadno vysvětlit. Pod pojem »čtenářů« lze shrnout i lékaře, kteří se ujali slova v ochotných listech, lékařů, kteří jsou méně než laiky, když se dopouštějí —nezvyklosti, odsuzované všemi lékařskými školami, totiž: diagnoskování na dálku. Aniž vidí před sebou případ.

Čtenář si pod slovem sklo představuje rozbitou láhev od sodovky, nebo materiál, jak vypadá, když někdo omylem šlápne na sklíčko od hodin. Takové sklo v pitevním materiálu nalezeno nebylo. Vezměte si černý papír a propíchněte jej opatrně jehlou. Pak jej položte na bílý papír. Tečičku, kterou uvidíte prostým okem, jak svítí na černém poli, — to jest asi velkost skelného prachu, o nějž zde jde.

Jsou tam ovšem i větší kousíčky skla. Ty jsou získány z výmětů. Tyto úlomky skla jsou zvící malé hlavičky kovového špendlíku. Okolnost, že ve vnitřnostech, — mimo zažívací trakt — jsou částice skla nejmenší a ve výmětech, — tedy na cestě vyloučení z těla přirozenou cestou — kousky velké potvrzuje názor: že větší částky skla, o nichž se v rozpravách mluví, skutečně vycházejí z těla. Mikroskopické částice však tvoří nebezpečí: přecházejí do krve a mechanicky vraždí.

Ve slově a pojmu mechanicky je klíč k celé záhadě. Definice jedu, jež by odpovídala požadavkům logiky, dosud neexistuje. Prakticky vzato se může říct, že jed je látka, jejíž poměrně nepatrné množství působí chemickým pochodem v těle smrt in-

dividua. Otrava nenastává ani po požití jedu, nedostane-li se jed do prostředí, ve kterém může chemicky působit. Hadí jed v žaludku neškodí. Přijde-li sublimát do krve, nevyvolá otravu.

Sklo je látka, která za obyčejných okolností chemicky vůbec nepůsobí. Víme ze zkušenosti, že ve skleněných nádobách je možno chovat soustředěné kyseliny, které by každou jinou látku rozrušily. Sklo se nerozpouští (prakticky) ve vodě ani v jiných kyselinách. Žár, jaký taví sklo, se v lidském organismu nevyskytuje.

Je tedy zřejmo, že po požití skla nelze mluvit o otravě. Záměna s otravou vznikla jen tím, že smrtelná dávka byla vpravena do těla oběti ústy. Křičí-li někdo (řekněme i s nejlepším úmyslem), že »je nesmysl mluvit o otravě sklem«, má pravdu. Tvrdí-li však, že smrt dra Cymbalova nemohla být zaviněna sklem, je to tak, jako by dokazoval, že nelze někoho zavraždit, střelíme-li ho z revolveru do úst. Protože železo nemůže nikoho otrávit.

Ve skutečnosti zde jde o smrt, zaviněnou mechanickým působením cizích těles. I laikovi vysvitne, jak zhoubně musí působit zlomky skla, které se dostanou ze zažívacího traktu do krevního oběhu. Je třeba myslet na spousty, které takovéto tělísko může způsobit v srdci.

Nervy nereagují jen na vlivy, pro něž jsou uzpůsobeny. Oční nerv je zařízen na reakci světelnou. Leč udeří-li se někdo do oka, vidí za čiré tmy jiskry dokonalejší, než při nejkrásnějším bengálu. Reaguje tedy oční nerv nejen na světlo, ale i na mechanické dráždění. Je škoda, že nikdo z lidí, kteří odsuzují, neznajíce podklad historie, se nepodívá do naučného slovníku pod heslo: Nervy, inadaequátní podráždění. Našel by tam leccos, nad čím si lékaři, ošetřující dra Cymbalova a dra Krále marně lámali hlavu.

*

Mezi jiným se v této historii také psalo o tom, že »jelikož nejde o jed, měl rozbor provádět lékař a ne chemik«. Pokud toto dogma nepatří do kapitoly osobní, o níž zde byla řeč, lze na ně odpovědět dvojím způsobem: zaprvé měli i lékaři pitevní materiál v ruce a přece sklo nenašli. Za druhé: kdo se od očitých svědků dozvěděl, jak pitevní materiál byl v Kutné Hoře »ukládán a k transportu připravován«, uzná, že z takové směsi nemůže lékař prostředky, které má po ruce, dostat nic, než záchvat zuřivosti a ránu do stavovského sebevědomí. Ale žádný vědecký výsledek. Nesmí se zapomínat, že materiál, zkoumaný v chemickém ústavu, nevyšel otevřeného ohně. Že byl pálen toliko kapkami kyselin, vypařován ve vodní lázni a zpracovávám metodami, které jsou sice úmorné a zdlouhavé, které však zaručují, že jedna reakce nevezme možnost zkusiti na materiálu reakci jinou. Jen tak bylo lze vyloučit sklo neporušené a nadané dosud chemickými, fysikálními i optickými vlastnostmi, které sklo vyznačují, označují a odlišují od podobných látek. A teprve když bylo sklo zjištěno, byly částečky skla chemicky zkoumány a rozlišrány.

Sklo bylo nalezeno v celém organismu dra Cymbalova a bylo nalezeno i ve výmětech dra Krále. A v tom je kardinální bod celé záhady: Dr. Cymbalov byl podle toho mletým sklem ubíjen soustavně a po dobu asi pěti měsíců.

Po jedné dávce nemohla nastat smrt, v tom mají čtenáři skoro pravdu. Dr. Král byl ubíjen stejně. Střídavé doby zdraví spadaly do doby jeho pobytu mimo Kutnou Horu.

Ostatně není putování cizích těles v organismu ničím vědě neznámým: minulý měsíc byl ve Vídni zatčen pro vraždu člověk, o němž bylo zjištěno, že se před léty v sebevražedném úmyslu střelil do hlavy. Jelikož měl na krku bouli, byl roentgenován. Ukázalo se, že kulka, která tenkrát nemohla býti z hlavy vyňata, putovala a dostala se až do svalstva krku, skoro až ke klíční kosti. Než toto putování mimo oběh krevní předpokládá v kutnohorském případu perforování stěn zažívacího traktu, a o tom se snad ještě lékaři vyjádří.

Nález, učiněný v chemickém ústavu České techniky v Praze, je skutečně unikátní a má mimo jiné i interněvědeckou cenu novou okolností: byl vypracován dvěma soudními znalci-odborníky. Asistentem prof. dra Švagra je Inženýr chemie a Magister Pharmaciae Emy Laubová-Kinská. Inž. Laubová-Kinská je prvou ženou v Československu, která byla jmenována přísežným soudním znalcem z oboru chemie. I bude se dobré zdání v kutnohorské věci lišiti od jiných dobrých zdání tím, že je pracováno dvěma znalci a nejen jedním, kdežto jindy se druhý znalec obmezuje na pouhé podepsání.

*

Rozsáhlé disputace o skle jsou zatím předčasné. Chemický ústav zjistil sklo, jako jedinou cizí látku, která byla v organismu, ač do něj nepatří.

Najde-li vyšetřující soudce, že dr. Cymbalov byl na příklad zavražděn tím, že mu někdo vrazil jehlu do mozku nebo do srdce, nezmenší se tím hodnota vědeckého posudku o skle. Neboť cesty mohou býti rozličné. O tom, co se za vyšetřování našlo, kdy se to našlo a co se nenašlo, bude ještě řeč. I o vyšetřování samém.

Otto Rádl:

Rumunský výlet.

II.

Východní Paříž.

Nikdo ještě neprošel celou Bukurešť. Pro obyvatele jednoho konce jsou končiny ležící v protilehlém směru krajinami známými jen z pohádek a různých zpráv večerníků.

Tři bulváry, které se křižují, tvoří jádro. Asfaltované jízdní dráhy, stromořadí, veliké domy, celodenní ruch, křik aut nejluxusnějších značek, všechny kavárny, bary, kasina, kinematografy, divadla, velkoobchody, zářící výkladní skříně, celé bohatství a záliba v přepychu, které činí východní metropoli pro celou zemi stejně vytouženou a stejně nenáviděnou.

Calea Victoriei, nejživější třída, hodiny ranního ruchu, drožkář vjíždějící ze sousední uličky vám vrazí voj své káry do oken auta, sklo řinčí, drožkář řve, šofér kleje a vyhrožuje, proud se pomalu sune kupředu, tato rozmarná hlavní třída stává se úzkou na čtyři metry, takže v pravém slova smyslu není možno se hnouti s místa.

Je po dvanácté hodině, studenti, dívky, prodavačky z obchodů, úředníci ze závodů a bank, korso, cigarety, nečinnost, smích, flirty a květiny, rozkošná románská lehkomyslnost, vášnivé úsilí po lesklém vnějším zdání, lehoučký tanec po životním povrchu. Před kavárnou Capsa (kapša) stojí zády podepřeni, lelkujíce v řadě,

zvláštní sekta nehybných a vytrvalých elegánů vtipkujících a glosujících.

Projíždíte buď taksametrem nebo povozem, obojí je levné, všude jste odkázáni na povoz. V tomto městě, které kromě tří ulic skládá se celé ze spleti nerovných uliček, stále mezi zahrádkami, stále mezi zdmi vilek a maličkých domků, buď jednoduše holých, stojících bokem do ulice, nebo plných titěrných parád, arkýřků a vížek, secesních, brzy à la Nürenberg, brzy Stil Carlsbad, brzy jako horská salaš, jako rumunská selská chalupa, zase s korintskými sloupy, všechno měšťácké, malicherné, zásadně nevkusné, stále jiné a věčně stejné, v tomto městě bez konce, které pro nesnesitelná letní parna bylo nuceno stavěti své domy v zahradním stylu a v širokých distancích s půdorysem záhadného labyrintu, s tisíci jmény ulic, kterých nikdo nezná, kterých nikdy nikdo nenajde, v nichž se ještě žádný domorodec neorientoval — kromě jednoho.

To je biržar, drožkář. Se svým povozem muzeálního tvaru a barvy, která již zmizela pod odřeninami, pluje klidně tímto městem, veden jakýmsi božským instinktem a v důvěře ve svou kolumbovskou schopnost. Někdy skutečně dojede do té třídy a před to číslo, které jste mu dal napsané na papírku, jindy se točí, vrací, vyptává, slídí, ale vždycky hubuje, křičí, huláká, mlátí hubeňoučkého koníka, a nikdy není tento muž v modrém tmavém burnusu a s beranicí spokojen s tím, co zaplatíte. Řekne-li vám jednou »mulcu mesk«, to je »děkuju«, buďte jisti, že jste se šestinásobně předali.

Tři křižující se bulváry, na jejichž průsečících se počíná mondénní Východní Paříž, a někde tři hodiny dále odtud vleče se »mahala«, periferie, ubohá a hladová špína, strašné zoufalství bídy, mizerné, slátané chatrče, kde se toulají vychrtlí psi bez pána, uprostřed ulice chrochtá vepř a v močálu louže se rozkládá zdechlý kůň. Tam se končí severozápadní Cařihrad.

Po prvních volbách.

Před vánocemi i po vánocích zářil kde kdo svěžím nadšením. Potkal jsem Maďary, a Maďaři triumfovali, mluvil jsem v Sedmihradsku se Sasy, a Sasové zářili, potkal jsem první známé Rumuny v Bukurešti, a všichni omládli spokojeností. Stala se veliká věc, byly provedeny první svobodné volby v zemi, bez nátlaku a dirigování četníků, první nefalšované a bezpečně spravedlivé, opravdu demokratické volby.

Až do tohoto roku bývalo falšování voleb principem. Četníci, policie a vojsko dirigovali tyto manévry. V Brašově, jak mi vyprávěl sedmihradský inženýr, volilo se prý dříve takto: každý z Němců a Maďarů, který šel k urně, byl zastaven vojáky a odveden stranou ke své skupině, která byla kolkolem obklopena puškami, takže se nikdo po celý den nesměl pohnouti s místa. Tato pozornost k menšinám dála se ovšem pod záminkou osobní ochrany členů menšiny, aby jim nebylo snad při možných nepokojích ublíženo. Když byly odpoledne volby skončeny, byli teprve propuštěni, aniž se jediný z nich dostal k osudí.

Jak se hlasy sečítaly, ví bůh. Jisto je, že vládní strana mívala vždycky devadesátiprocentní většinu, ať už se dostala k veslu kterákoliv politická skupina. Když se roku dvacátého šestého stal ministerským předsedou generál Averescu, proslulý za světové války svým strategickým výletem přes Dunaj, přes nějž plul s osmi regimenty a přes nějž se o měsíc později vracel zpátky s jediným, — byly vypsány nové volby. Ze 387 mandátů dostal jich generál 350 pro své lidi. Slavná většina veliké strany, která vyrostla z ničehož nic přes jednu noc.

Jenže rok na to vrátili se k vládě liberálové. A z nových voleb roku dvacátého sedmého vyšli nyní liberálové s 350 mandáty, a Averescu nedostal ani jediný. Zato táhlo se ještě leta na sto procesů proti avereskanským poslancům z minulého roku pro přebrané zálohy na gáže, s nimiž se však stát již nikdy neshledal.

Této akrobacii nad volebními urnami mohl se odvážit učiniti konec jediný muž.

Ministerský předseda.

Jmenuje se dr. Julius Maniu.

Asi pětapadesátník, advokát, jeden z nejevropštějších lidí v Rumunsku. Již kdysi v uherském parlamentu býval předsedou rumunské frakce, a přes svůj mladý věk mluvíval sám za všechny tři minority, za Rumuny, Chorvaty a Slováky, v jejichž vedení se tehdy střídal Hlinka s Jurigou. Opravdový muž a ryzí osobnost. Po válce, v novém státě, vedl po desetiletí boj proti duchu starého Rumunska o uplatnění zásad demokracie a evropských idejí.

Je vůdcem strany »Caranistů«, Národní selské strany, která vznikla spojením dvou politických směrů, Sedmihradské národní strany a Rumunské strany selské. Jedině tato veliká strana, spoléhajíc na svou bezpečnou sílu a početnost, a na všeobecné přesycení bratianovské, t. zv. »liberální« diktatury, mohla se odvážiti vypsati svobodné a spravedlivé volby. A tato mladá strana, která nezvykla dosud pokládati tolik a tolik ministerských a jiných křesel za svou oprávněnou doménu a u níž dosud zájem státu stojí nad zájmem strany, je dnes nejlepší vládou, již si země může přáti.

Poslední změna vlády není jen výměnou premiérů, znamená tak dalekosáhlou novou orientaci, že byla nazvána »revolucí shora«. Představuje v rumunské politice silné převážení vlivů západních nad východními. Znamená uplatnění myšlenek nových osobností, dosud odsouzených k opozici. Dříve nejednou uplatňovaly se v politickém životě povahy levantinců, příliš často ztotožňovala se politika s obchody podivného, ne právě kalého rázu, vnitřní poměry upadaly do stavu, který jevil čím dále tím větší příbuznost se zvyky balkánskými a asijskými. Státní organismus shora až dolů prostupovala strašná korupce.

Nová vláda znamená záchranu z tohoto systému a její motto »Zákonitost, poctivost a spravedlnost« není jen všeobecným heslem, nýbrž představuje v dnešním Rumunsku konkrétní politický program. Toto demokratické vítězství na základě všeobecných a poctivých voleb je i radostným faktem pro politiku evropskou, kde se pomalu již ani bez ostychu vyslovoval názor, že k ozdravění určitých vnitřních, chronicky se zhoršujících nepořádků, vede jediná cesta bezohlednou diktaturou.

A to znamená i nejtěžší odpovědnost Maniovy vlády.

Ancien régime.

Největší dluh zanechala stará vláda v nevyřešení finanční otázky státu. Její opatření zůstávala stejně krátkozraká jako provisorní. Doslovné provádění hesla »Pri noj insine« (enšine), t. j. skrze nás samotný, vedlo k přímé persekuci cizího kapitálu a k nerozum-

nému vykořisťování všech finančních zdrojů, které právě byly po ruce.

Bratianu dovedl tu pracovati bezohledně i zákeřně. Šel-li za svým cílem, neohlížel se příliš na to, stojí-li v cestě ústava či nikoli. To bylo v petrolejovém boji. Řada společností likvidovala po vydání zákona o sekvestraci cizího majetku. Táhla se řada procesů státu proti nim. První instance soudní rozhodovala tu s konečnou platností, rekursy nebyly připuštěny. Bratianu, který byl zvyklý jíti za svým cílem a nedával se odstrašiti zvukem slova ústavního zákona, který často své zákony měnil, doplňoval, vydával kontradiktorické normy pro tutéž materii, zaváděje právní zmatek a procesní chaos, neváhal porušiti ani v samé podstatě procesní řád. Vydal zákon, podle něhož soukromé strany v těchto sporech proti státu sice neměly po ruce žádného opravného prostředku, ve prospěch státu však byl rekurs připuštěn, a to dokonce i dávno po ukončení sporu, když již vydaný rozsudek vstoupil v právní moc, při čemž byly připuštěny i jakékoliv nové důkazy.

Leckterý z cizozemců, kteří v Rumunsku investovali svůj majetek, přišel až do posledního o svůj majetek. Bratianu byl veden čistě vlasteneckým cítěním a byl osobně bezúhonný. A přece konečně z jeho politiky nevzešel prospěch státu, nýbrž jediné vrstvě, a nezlepšoval se kurs lei, nýbrž rostly jen závratně finanční zisky jediné skupiny peněžních ústavů. Vláda liberální strany stala se konečně nesnesitelnou despocií jedné vrstvy, která nebyla již na delší dobu udržitelná. Po smrti Bratianu staršího bylo již zřejmo, že změna režimu není nedohledná.

Heraklovo uklízení.

Nová vláda zahájila svou činnost populárně. Každý druhý člověk v Bukurešti s nadšením vyprávěl, jak se začínalo s šetřením: z jediného ministerstva bylo prodáno na šedesát nadbytečných aut, po nichž se dříve vesele jezdilo ze státních peněz. To bylo úspěšné captatio benevolentiae.

Potom zmizel stav obležení. Byl to jeden z pozůstatků války, trvající v nově nabytých územích po deset celých let, nesmyslně a bezúčelně. Na všech nádražích vítala vás nejprve bodla, vojenské úřady stály na prvním místě. Mělo to některé prakomické důsledky. Advokát, který před obyčejným okresním soudem se při nějaké bagatelce dostal do konfliktu se soudcem a zapochyboval silnějším výrazem o správnosti jeho právního názoru, dostal se před vojenský soud. A státu nebezpečný občan, který se dopustil urážky na cti některého pana berního, byl souzen před vojenským prokurátorem. Každý přestupek proti úřední osobě patřil do kompetence válečného soudu. To nyní přestalo. Stát nebyl ohrožen, všechno se stalo prostší.

A další důležité reformy: rozpočet, restrikce, úsporný systém, a tak dále, máte všechno to v živé paměti. Při tom přišel ještě někdo o chléb.

Ubohý pan censor.

Bylo by nadbytečné opatřovati ještě censuru přívlastky: byla nesmyslně přísná, naivně dětinská, pitomě omezená, obstarávaná nejomezenějšími úřednickými duchem: tak jako všude, tak jako všude.

Ale rumunská censura zametala za sebou své stopy jako liška svým ocasem. Zkonfiskované místo nesmělo totiž zůstati prázdné. Vybílená část musila býti podle předpisu od pana redaktora vyplněna jiným, vhodnějším tekstem. Dobrý čtenář, třebaže o eksistenci censury věděl, neměl býti její skromnou činností znepokojován každým pohledem do novin. Hodné časopisy měly vždycky připraveny už pro tuto okolnost řadu štočků různých rozměrů, jimiž podle potřeby místa v sazbě chybící nahražovaly. Nehodné listy vyhověly předpisu tím, že na prázdné místo dosadily dětskou říkanku nebo básničku potřebné délky, načež klidně pokračovaly v šedivé próse svého pojednání.

Nová vláda rumunská měla odvahu k činu, k němuž je u nás bohužel ještě daleko, daleko. Censura byla zrušena bez jakékoliv náhrady.

A hle, opoziční listy se nevyhrnuly se záškodnickými útoky proti trvání dynastie nebo státu, nevyplížila se tajná a rafinovaná pornografie, nikdo nezačal kořistiti z vyhovování skrytým a odporným nízkým chtíčům. Ne, nestalo se vůbec nic. Censura zmizela, jako si jejího odchodu nikdo byl ani nepovšiml.

A nejhorší rumunské noviny, a je jich málo dobrých, jsou přece jen vybranou literární četbou, srovnáme-li je s našimi »bulvárními, zpravodajsky pohotovými« večerníky.

Zákony a zákony.

Po stránce právní bylo Veliké Rumunsko postaveno před nápadně obdobné úkoly jako stát náš. Bylo třeba vypracovati ústavu, sjednotiti administrativu, provésti pozemkovou reformu. Tato neobešla se bez bouřlivého odporu a hlasité kritiky po stránce spravedlnosti přídělů. Bylo úkolem unifikovati zákonodárství čtyř různých složek státu, staré říše rumunské s částí nabytou od Rakouska, Uher i Ruska. Bylo nutno pracovati na vytvoření nového práva občanského, trestního i procesního, kteréž se dosud vleče po komisích, o nic rychlejších, nežli jsou naše.

Do podstaty soukromého vlastnictví zasáhla vedle pozemkové reformy řada zákonů o nacionalisaci soukromých průmyslových podniků a o prohlášení veškerého přírodního bohatství, nalézajícího se pod povrchem země, za majetek státu. Ustanovení tato směřovala k tomu, aby pomohla veřejným financím z prekérní situace, ukázaly se však příliš násilnými, myslitelnými jen jako mimořádná výpomoc z nouze, neboť podniky státem vedené ocitly se brzy ve vleklé, nevyléčitelné krisi.

Zrušení ochrany nájemníků.

Mimořádné zákony o ochraně nájemníků potrvaly v platnosti až do roku 1928. Toho jara byly bez náhrady v celém rozsahu odstraněny.

Tento radikální krok, který je palčivou otázkou tolika evropských států ještě dnes, přinesl dalekosáhlé sociální důsledky, a ukázalo se, že není možno otázku tuto řešiti samostatně, bez současného zvýšení mezd. V Bukurešti nastala hluboká krise v přetížených středních vrstvách, a byty ve starých domech stouply na sedminásobnou cenu nájemného předválečného.

Za třípokojový byt, za nějž se ještě loňského roku platila činže z r. 1914 ve výši našich 3000 korun ročně, bylo náhle obratem požadováno 20.000 korun. Horečka výpovědní a stěhovací, a hlavně mnoho nové bídy.

Předpokládané zaplnění nově vystavěných domů se však nedostavilo, staré domy zůstaly obydleny a pod-

nikatelé novostaveb zakusili většinou těžké ztráty z poschodí, zejících prázdnotou.

Bakšiš.

Slovo, které za jediný den tu potkáte častěji než všechna ostatní. Někdy znamená prostě příplatek k trhové ceně. Jindy pobídnutí k větší ochotě. Nejčastěji neoficielní poplatek za úřední výkon, bez jehož zapravení předem nikdo nehne rukou. Vyvinula se na tomto podkladě celá soustava již za pradávna, lidé od západu nazývají to ošklivě korupcí a úplatnictvím, je to však něco daleko nevinnějšího, prostě jen bakšiš. Žádný úředník nemůže vystačiti s nepatrnou gáží, a je přece třeba žít.

Ostatně nesvádějte všechnu vinu za tento systém na východní poměry nebo nevyspělost politické tradice. Nezapomeňte, že i pratyp demokratického státu, Severoamerická Unie, vykazuje v celé své správě systém korupční v takovém rozsahu a tak velkoryse založený, že drobný »bakšiš« je proti němu dětskou nevinností.

Ještě jedna obdoba s Amerikou. Postavení úředníků státních je stejně ve Spojených státech jako zde stejně závislé na osudech politické strany, k níž náležejí. Každá strana, jež se dostane ke vládě, obsazuje nejvýznačnější místa ve správě i v justici z armády svých lidí a jejich předchůdce pod nejrůznějšími záminkami odstraňuje a všemožně persekvuje. Také to je důvodem, že úředník, jehož postavení je každou změnou vlády ohroženo, pokouší se, pokud ještě slunce svítí, co nejvíce nastřádati, vezmi odkud vezmi, pro dobu dlouhé zimy, nežli se jeho strana dostane opět k vítězství.

Té a té vlády sláva a pád.

Mluvil jsem s rumunským národohospodářem na soukromém večeru, kdy causerie již nahradila oficielní formu interviewu. Položil jsem mu několik otázek o různých thematech, které mi zůstávaly nejasny.

Jak poslanec přicházel ke svému místu? Teprve nyní před vánoci poprvé se skutečně volilo. Dříve si první ministr prostě nadiktoval své poslance a zvolení obstarali četníci. Býval zkrátka určitý počet mandátů, který jakákoli vláda mohla míti tímto způsobem pro sebe k disposici. Tytéž mandáty dostával při příštích volbách pro sebe zase nový premiér.

Poslanec nereprezentoval naprosto nic, neznamenal nic, neměl žádného vlivu ani žádného mínění. Už předem, před svým jmenováním, odevzdal do rukou vlády revers s řádně podepsanou svou demisí. Dovolil-li si státi se nepohodlným, vyhledali tento blanket z fasciklu, přečetli jej hlasitě v plenu a s díky a uznáním všech zásluh tuto dobrovolně nedobrovolnou demisi přijali.

Jak vláda zaniká? Prostě opotřebováním. Není to možno říci konkretněji. Nastane situace, kdy se už vůbec nic nedá dělat. Justice už není justicí, obchod obchodem, život životem. Vznikne krise administrativní, hospodářská, politická. Někdy se ještě dělají zákony, ale nic už neplatí.

Tak skončil generál Averescu. Je vydán a odhlasován středoškolský zákon, ale nikdo se jím neřídí, třebaže už vešel v působnost. Není ho třeba dbát, protože každý cítí, že vláda padá. K panu Averescovi přijede královský adjutant. — Račte, prosím, podepsati tohle. — Generál podepíše, čte, dovídá se, že právě podal demisi a tato byla s politováním a oceněním jeho úspěchu přijata. A pak je ustanoven někdo jiný.

Kdo vlastně má vládu v rukou? Regentní rada, zastupující nezletilého krále: princ Mikuláš, patriarcha Miron Mircea a znamenitý president kasačního dvora Dr. Gheorghe Buzdugan. Dřívější parlamenty i dřívější vlády nebyly nic než komedie.

Chlapec na poštovní známce.

Šestiletý klučina s rozčísnutou kšticí, zvlněnou do čela, v krátkých kalhotkách a nahými lýtky v nízkých ponožkách, chlapec, který se usmívá dětsky červenými rty: jistě nejsympatičtější z monarchů. Pro svou říši znamená právě tolik, co jeho světoví kolegové, je jen o něco modernější, nežli jsou oni. Král, ztělesněná potřeba národa někoho milovati, někomu sloužiti, někomu se obdivovati: kult dítěte, symbol docela novodobý. A milují ho všichni bez rozdílu přesvědčení, setkáte se s jeho obrazem při každém kroku. A zatím co se jeho evropští kolegové trápí s diktaturami a diktátory, chodí tenhle malý král, jako všichni řádní šestiletí kluci, do první obecné.

Nudí se, když ho uprostřed špalírů vozí na Nový rok do katedrály ke mši, ale těší se, když si smí hrát s elektrickou lokomotivou, kterou dostal k Ježíšku, v něhož už ale letos nevěří tak docela upřímně, jako věřil ještě loni. Netěší ho přísnost mamá a neúnavnost tolika učitelů a vychovatelů, ale rád se baví se svými kamarády stejného věku, kteří k němu chodívají.

Zprvu prý ze své důstojnosti míval strach. Když mu poprvé řekli, že od nynějška je králem celé země, bylo jeho první ustrašenou otázkou, nevezmou-li mu teď jeho železnici, která sama jezdí. Ale zvykl na kralování.

Jednou při projížďce po Chaussé Kisseleff viděl děti, hrající si v písku. Přisedl k nim na bobek a spoluúčastnil se namáhavé stavby tunelu. Když mu energicky domlouvali, že už je čas k návratu, zlobil se, že je vytrhován a řekl pohněvaně:

»I am king!«

A tolik přece dnes nesmí říci žádný jiný vládce na jihu ani na severu.

Sedmihradská idylla.

Jasný den uprostřed slunného prostředí.

Sedmihradské město Brašov, které si zachovalo svůj středověký ráz, v němž kdysi kázával svá plamenná kázání reformátor Johannes Hunterus, které několikrát plenily a vypálily turecké hordy, u něhož stály před nedávnem v řadě německé batterie, odstřelujíce trať a tisknouce rumunské vojsko jižněji a jižněji. Dnes zní tu všude již plný a zvonivý zvuk míru a kolem šumí bohatá pole.

Sedí tu transsylvánští Sasové, vzdělaní a zámožní kolonisté, v tomto kraji z nejúrodnějších a zemědělsky nejpokročilejších v Evropě pobývají již osm set let. Polní kultura je zahradnická, pšenice, jejíž každé zrno vyhání šest stébel, šest dlouhých a těžkých klasů, je sázena do záhonů a synové z těchto sebevědomých a světlých domů, kteří se vrátili ze studií jako doktoři a inženýři, nestydí se jít v holinkách na poli za pluhem.

Tvrdá rasa, jejímž synům není dovoleno vybrati si za ženu cizinku, lidé věrní svému náboženství a žijící s protestantskou mravní přísností. V zahradách, polích a v kamenných bílých domech, uprostřed svých zámožných domácností žijí tu se svou pracovitou houževnatostí, se svým sebevědomím a svým pohostinným, dobromyslným humorem.

Den, ztrávený v jejich středu, byl mi jedním z nejjasnějších zažitků.

Malebné Rumunsko.

Rumunská duše je blízká slovanské. I v řeči jsou nejšťavnatější slova a rčení vzata ze slovanštiny. A v těsném prolnutí proudí v tomtéž národě krev románská.

Týž zápas, který se odehrává i na půdě naší, boj mezi východem a západem, mezi venkovem a městem, mezi tradicionalismem a modernou, mezi povahou národní a duchem evropským. Tak, jako my, leží ve druhém ohnisku těchto křížících se vlivů, a stejně se rodí rumunská duše ze synthesy protikladů.

Všechno je v počátcích a plno mládí. Veliké Rumunsko, které spojilo své národní celky v jediném státě, je bezpečným podkladem pro jejich vývoj. Před sto lety zkoušela rumunská kultura první dětské krůčky. Dnes stojí umění, literatura i věda ve svých jinošských letech. Stará říše náležela svojí polohou i historií k východní oblasti civilisace. Nový stát obrátil se se vší rozhodností k evropskému západu. To jsou dobrá znamení pro další vývoj Rumunska.

Veliká očista politická, kterou představují poslední volby a již representuje z nich vzešlá vláda, opravňují nás k víře v budoucnost této krásné a bohaté země.

ŽIVOT A INSTITUCE

Karel Kučera:

Českoamerická žurnalistika.

New York, 12. březen 1929.

Nejprve je nutno říci, že naši krajané v Americe jsou velmi urážliví a mezi nimi hlavně novináři. Ovšem, jsou mezi nimi výjimky, ale je jich málo. A ti, kteří jsou tou výjimkou, jsou skromní a nestojí o to, aby byli jmenováni.

Básník Josef Mach je snad jediný upřímný českoamerický redaktor, který nám jednou řekl, jak vypadá taková českoamerická redakce, její noviny a její redaktoři se štábem přispívatelů. Ale zdá se mi, že měl velmi málo času na psaní. Zcela jiným typem novináře byl Karel Horký. Dodatečně zjišťuji, že nalhal svým čtenářům, že jenom v Americe poznal skutečné výtečné české novináře. Ale chápu jeho předmluvu v knížce »Stovka«, kde to stojí černé na bílém. Jenom tak byl zcela hravě pasován na nejlepšího novináře, kterého česká Amerika nosila pod sluncem.

Není to docela nic hezkého psát špatně o kolegovi, ale pražští mi to odpustí a američtí vůbec nečtou pražské listy. »To pro nás nejsou docela žádné noviny« mluví ta většina redaktorů, kteří už jednou dostali právo býti neomylnými.

Ale nutno ihned říci jedno: tady redaktora udělá vydavatel, majitel listu. Jemu jde o »byznys«, a když tedy přijímá redaktora, udílí mu tuto hlavní radu a podmínku:

»Pamatujte si, že nic sám ze své hlavy psát nesmíte. Pamatujte si, že nechci žádnou politiku, žádný rejpání do lidí, poněvadž nevíme, kdo může být naším abonentem. Smíte psát to, co je v anglickém tisku, a konec konců jste angažován taky proto, abyste dělal korektury a překládal anglické inseráty.«

Nedivte se tedy, že ani jeden českoamerický list nemá svých vlastních politických úvah, že vůbec nevěnuje otázkám veřejným jediné řádky, že nemá jediného vážného literárního příspěvku. Denní i jiný tisk je pouhým překladem z anglického a německého tisku, většinu místa vyplní pak oznámky čili inserty a příspěvky čtenářů. Jaká je konservativnost českoamerického tisku, dokazuje nejlépe »Svornost«, tak podle mínění rozumnějších krajanů nejlepší náš list, který má svou obvyklou rubriku »Bečlácký koutek«. To je titul českoanglického žargonu a my si jej přeložíme do češtiny jako »Nájemnický koutek«. A v tomto koutku líčí nájemníci, jak se jim vede na »bordýnku«,*) dopisují si jeden s druhým, seznamují se a dokonce se tu stalo, že tento koutek postavil hodně rodinných krbů. Vůbec dopisovatelé tvoří největší oporu redakce, abonent tu má takřka větší slovo než redaktor. Jeho názor platí a najde úplné uplatnění v tiskovém sloupci.

Redakce denních listů jsou nejzajímavější novinářskou kuchyní. Podobá se jedna druhé. Pokusím se vám jednu za všecky vykreslit. Čtyři redaktoři, z nichž ten, který se chlubí, že je nejmladší, slavil před dvěma lety abrahamoviny. Nejstarší, pán 65letý, který je u novin přes 40 let, měl by být vlastně u nás v pensi, ale zde se dělá, až už to dál nejde. Za tu dobu tento dědoušek nepřekročil hranice města a z rozkazu vydavatele dělá československou politiku (rozuměj českou před válkou). V Československu dosud nebyl od té doby, co sem přijel jako hoch. A tak se mu nedivte, že když přijdou české noviny, hodí je do koše, plivne na ně a je po přehledu československé politiky. Sem tam vystřihne nějaký článeček, který se mu líbí, ale obvykle jen z Národní Politiky. Ta je tu písmem svatým a my ajta, se tomu divíme. Jiným na slovo vzatým listem jsou tu jedině již jen Humoristické listy.

Jiný redaktor pouze překládá z anglického tisku. Taky šedesátník, trvá tvrdošíjně na tom, že automobil skloňuje se podle slova kobyla a proto tvrdošíjně píše vždy »automobila ho přejela«, »automobilou vrazil do automobily«, atd. Mimo to je důsledný v originálním pojmenování naší republiky. Naši krajané, řídíce se tímto listem, neřeknou jinak republice než »Čekoslovakie«.

Třetí redaktor si hraje s korekturami a úpravou českých insertů. Ten má práce nejvíc, protože mimo jiné píše referáty o schůzích a divadlech. Poněvadž měl snad někdy nějaké ambice, sem tam časem přeloží vážný článek. Za to ovšem není brán nijak vážně.

Čtvrtý redaktor pak pomáhá těm ostatním. Jak vidět, práce v redakci se nezdá být velkou, a přece se v redakcích dělá od rána do večera, za plat, který je v porovnání hubenou dělnickou mzdou. Jediný list, který platí trochu dobře své redaktory, jsou New Yorské listy. Mají dokonce v Praze svého dopisovatele, pražského kolegu »Ado«. Znám jej, a poněvadž do těchto novin píše uslzeným polenem, nemohu mít o něm zcela žádné dobré mínění. Právě on hodí se sem do takové redakce nejen svým psaním, ale i věkem a úvahami, jež jsou hodné jenom papouška Ado.

To jen tak jako poznámku, aby českoameričtí novináři neřekli, že všichni naši novináři jsou považováni za ne-

*) na bytě.

překonatelné. Sám pisatel tohoto článku nehodí se vůbec za novináře, už podle slov jednoho českoamerického vydavatele, který mu řekl: »Pro vás vím o lepším místě nežli redaktorství. Vyděláte víc tím, když nám budete shánět abonenty. To potřebujeme víc než psaní do novin.«

A jak takové psaní do novin vypadá, stačí, když posloužíme několika výstřižky z časopisů, jež s ohledem na jejich oblíbenost nebudeme z diskretnosti jmenovati.

Zapomněli jsme poznamenati, že nejdůležitější redakční rubrikou jsou oznámení úmrtí starých i mladých krajanů. Ovšem proto redakční rubrikou, poněvadž na zadní straně je příslušný insert. Neuvádím z piety žádný doklad, zato posloužím redakční zprávou o nemoci váženého krajana. Je doslovně taková:

— Pan Arnošt T., majitel květinářských skleníků, poranil se na ruce, když stříhal květiny a rána musila býti ošetřena lékařem. Bylo nutno ránu sešíti. Celkem 8 stehů bylo třeba učiniti.

Velmi vítanou zprávou je radostná událost. Na takovou už je redakční patent a zní už obvykle, jak následuje:

Vrány letí — V těchto dnech přibyla do našeho města z brusu nová ochotnice a zpěvačka. V pondělí dne 7. ledna přinesla vrána roztomilou dcerušku Andrey do rodiny Augusta a Barušky Shabartových, 1133 — 39. ul. Matka i dceruška nachází se v nejlepším zdraví a mladým rodičům patří naše srdečné blahopřání k tomuto Novoročnímu dárku.

Milá je kritika šibřinek, plesů a tanečních vínků, na nichž musí býti nezbytně redakce krajanského listu representována. Z pera váženého novináře pak čteme tuto kritiku:

Šibřinky se vydařily. V pondělí odbýván byl výroční maškarní ples Tělocvičné Jednoty Sokol, známý pod jménem šibřinky, který jako léta minulá i tentokráte se vydařil. Návštěvníků bylo více jak tisíc, takže taneční kolo bylo přeplněno. Jansova kapela pěkně vyhrávala a masky, jichž mnoho nebylo, pestrost tanečního reje zvýšovaly. O půl jedenácté proveden byl program na jevišti, který obecenstvo částečně pobavil. Myslíme však, že pro Šibřinky měl by se připravit program lepší, neboť je mnoho lidu, který jen k vůli tomuto programu na Šibřinky jde. Bude-li se tato nedbalost v připravování programů opakovat, návštěvy Šibřinek ochabnou. Po programu započali nestranní soudcové rozdávati maskám odměny.

Napsali jsme, že důležitou věcí jsou dotazy abonentů. A poněvadž musí býti nezbytně přesně uveřejněny, čteme v jednom západním listě, dotaz prostodušného čtenáře s vysvětlením redakčním:

V životopise Franka Janušky, Park Falls, Wis., jest nejasným, proč nadporučík Braun zuřil, když se vojáci, Januška, Čimera a Strnad smáli. Setnina které velel odbývala cvičení v odhadování vzdálenosti, asi 4 míle od města. Když setnina došla na místo cvičení, předal velení šikovateli a šel do vinárny, odkud se vrátil po dvou hodinách a šikovatel mu dle obvyklého způsobu hlásil výsledek cvičení. Po chvíli se ptal šikovatele kolik je hodin. Strnad, Čimera a Januška stáli v hloučku nedaleko a Strnad poznamenal česky: »Ať se jde ptát do Frcu.« Frc jest zkomolenina německého »Versatzamt«, (zastavárna) a ten vtip vzbudil u Čimery smích. Následovalo pak jak jest v životopise dále popsáno.

Jako k lékaři utíkají se zde čtenáři o radu k čtenářům, neboť abonenti jsou tu jedna veliká obec, která si ráda poví své radosti a strasti. A tak poslyšme, co píše pí. Anna M. ze státu Illinois:

— Milé družky! — Všichni lidé všechno vědí. Obracím se tímto o radu. Mám dceru 11letou, co děcko pětileté se lekla sousedového psa. Následek byl malá boule na krku za uchem, která se zvětšovala každým dnem. Doktor v Elgin řekl, že je to tuberkulosní žláza. Operace byla prý nevyhnutelna. Teď se to zas objevuje. Jezdím s ní do Chicaga, co léčejí elektřinou, ale na věci se nic nemění, anebo ti zdejší doktoři to vyléčit nechtějí. Poradily by ste mě v tomto případu? Budu vám za to ze srdce vděčna.

Ženy jsou všecky stejné, mají jediný veliký dar: výřečnost. Dovedou říci vše tak, jak si to právě myslí. Poslyšme, co si myslí jedna krajanka z Chicaga o porotě a vrazích, kteří zavraždili jejího muže a byli osvobozeni:

— Milé družky! — Zažila jsem hrozné neštěstí, lupiči zabili mého drahého muže a když byli dopadeni, soudce je propustil jako nevinné beránky. Usvědčeni byli a mimo toho sami se k zločinu přiznali, tak je za to po více nežli čtyř-hodinném rokování porota pustila. Ale co jsem já porotcům řekla, to si jistě za rámeček nedají. Obrátila jsem se k vrahům a před celým shromážděním jsem jim řekla, aby přišli do mého domova, že jim všem koupím revolvery, aby mohli po chicagských ulicích chodit a lidi na potkání vraždit. Jsem opuštěná, co jsem nejvíce milovala, o to jsem byla takto oloupena. Soud trval od 8. do 16. ledna, ale jen si představte tu chicagskou spravedlnost.

K tomu redakce přispívá svou životní filosofií v poznámce redakce:

— Často se nám zdají průměrné strasti dosti těžké, ale zde máme příklad skutečného neštěstí.

Na důkaz, že nepřeháníme, stojí za přečtení příspěvek dopisovatele, který v jednom českoamerickém listě píše o českém divadle:

Nebude zajisté z místa, když v tomto listě upozorníme náš lid, milující česká divadla, na práci, která jest spojena s přípravou pěkného divadla. Není to dávno co bylo slyšeti od mnohých krajanů, že na česká divadla nechodí proto, že se jim nevěnuje náležitá příprava. Věříme, že často hrálo se pěkně, ředitel staral se všemožně, aby kus byl dobře nacvičen a hrající přičinili se vložiti do hry to nejlepší. Víme ale, že hrálo se též jen aby se hrálo, výprava ubohá, jeden pokoj se užíval léta a skříň, které se někdo rád zbavil, byla pravidelným nábytkem ať salonním či venkovským. Kritika ovšem vždy vyzněla dobře, neb kdyby byl některý z redaktorů něco napsal co by se řediteli neb hrajícím nezamlouvalo, došlo se na něho a běda mu. Mnozí jsme si často říkávali, že bylo by třeba nějaké nové síly, to jest člověka, který by měl něco, co by trochu změnilo a zpestřilo program. Jest bezesporné, že lid chce občas změnu a zvláště nyní kdy obrázková divadla po této stránce se předstihují.

Nejzajímavější na všem však budou jednou provždy v historii českoamerického novinářství inseráty čili tak zvané o z n á m k y. Na těchto oznámkách je pěkné jedině toto slovo skutečně české, jež vzniklo v české Americe v dobách, kdy se český tisk vyvíjel a v jeho popředí stáli sice jen obyčejní dělníci, avšak lidé houževnatí, toužící nejen po vlastním vzdělání, ale po zušlechtění ostatních krajanů, kteří sem v dobách osmdesátých přijížděli opravdu jenom za tím chlebem. Dva inseráty mluví za všecko.

Slečny a vdovy, které hledáte ženicha, jsem ochoten vám posloužit. Přihlásilo se mi více statných farmářů mládenců a vdovců, také majitelé domů. Které toužíte po sňatku, přihlašte se, jsem spolehlivý, starý, ženatý farmář. Dopomohu vám bez náhrady k slušnému ženichu. Dopište mi, budu hledět vás uspokojit. John Baranek, farmář, Phillips, Wis. 3—1 pd.

Ve zdravém těle zdravý duch a bujarou sílu, veselou mysl Vám jistě zachová Malvaz s importovaným českým chmelem, čeřidlem a gelatinou. 1 krabice $ 1·00, tucet $ 11·50 f. o. b. Chicago. Stačí na 80 pintů znamenité chmeloviny typu Plzeňského Prazdroje neb tmavého Bavorského Bocku, znalost výroby není nutna.

Taková je a jiná už nebude naše krajanská žurnalistika. Řekli jsme, že až na několik novinářů, kteří se tu ovšem prohlašují podle kvality také za spisovatele, českoamerický novinář neexistuje. A slovenský rovněž ne.

Vydavatelé, kteří z tisku zbohatli tak, jak se to nestalo v žádném oboru podnikatelství v krajanském prostředí, jsou největšími viníky na hrozném úpadku české žurnalistiky v Americe. Platí to o každé českoamerické tiskovině bez ohledu, i když víme, že podobná kritika pohněvá hodně lidí. Ale dosud ještě nikdo neřekl o podobných poměrech pravdu, vyjma básníka Josefa Macha. Měl by to být právě on, který teď, když jako »vyhnanec do vlasti« sedí v Praze, měl by naše čtenáře sblížit s novinami českých kliček a háčků, tvrdých a měkkých i, y, jimž se tady nerozumí. Ale tohle všechno odpustíme americké žurnalistice, lidem, kteří naprosto s Amerikou nesrostli a kontakt se starou vlastí ztratili. Nemůžeme jim zapomenouti jednu věc, kterou chápe okruh nových emigrantů, kteří jsou zde pouhých osm, deset let. Tito noví čtenáři naprosto nesouhlasí s dosavadní linií českoamerického tisku a snaží se vyburcovat k obrodě českoamerický tisk. Nevím, zda se to podaří, spíše se zde vybuduje nový tisk poválečné emigrace, jak jsme tu již několika náběhům byli svědky. Nynější vydavatelé doplatí jednou na to, nač nedali dopustit: na abonenty. Ti staří spokojení umírají, ti mladí už veřejně odhazují hloupé strany deníků a týdeníků, kde jediným živým slovem jsou utahané románky Vlasty Javořické a Zahradníka Brodského. A to tito spisovatelé jsou ještě vděčni, že je za pár dolarů daleko za mořem s gustem českoamerické listy otiskují.

Z této kritiky nevyjímáme ani jediného listu. Sociálně demokratický tisk je úplně bez úrovně, uvážíme-li, že jedině tyto listy měly tu za blahých dob lidi opravdu hodnotného pera. Úpadek tohoto tisku nezachrání vykrádání P r á v a l i d u a jiných našich socialistických časopisů. O tak zvaných svobodomyslných listech nelze se vůbec kriticky vyjádřit, jsou hanbou českého kulturního člověka. A naopak musíme zdůrazniti snahu jediného komunistického týdeníku »Obrana« v New Yorku, jenž je snad jediným českým listem, který je udržován z dobrovolných příspěvků a nemá vůbec placených novinářů. Vyniká především svou nejlepší češtinou, pěkným technickým vybavením a příspěvky spolupracovníků, jež, nehledíc k tendenci, prozrazují myslícího ducha českého člověka v cizině. Snad nad tímhle zlem měli by se pozastaviti čeští vlastenci, nikoliv hořekovat nad tím, že tento list prapraprahrozně hanobí nynější režim československé republiky. Tady mu to nikdo nezakáže. A pak: což nemluví z duše svých čtenářů, tak jako ostatní listy ze sloupců insertních stran, jež prý mají udržovati českou větev ve Spojených státech?

D O P I S Y

Moderní doba a klášterní výchova.

Vážená redakce!

Mé řádky jsou stručným náčrtem myšlenek, jež se mi vyrojily po přečtení článku p. Fr. Kocourka (čís. 10) a dopisu redakci p. Ph. C. V. Sommera (v čís. 11).

Škola přestala být »politicum«, t. j. ztratila zájmu nejširší naší veřejnosti. Proto přeletují přes naši hlavu různé návrhy na reformy škol i výchovy, noviny o nich sice referují, někde ozve se více méně ostrá kritika budoucích reforem a veřejnost jde mlčky a nevšímavě dále. Tak je i s otázkou internátů. Málo je studentů, kteří mohou studovati v místě pobytu rodičů. Většina je venkovských. Rodičům jde o to, aby jejich dítě »přišlo do dobrých rukou, aby se nezkazilo«. Ti tedy mají zájem o mravní prospěch svého dítěte. Proto jsou šťastni, najdou-li v místě nějaký internát.

Věc by byla ideální, kdyby internát nahradil dítěti pečlivý domov, ano, kdyby mu dal ještě více, to, co mu dnešní jednostranně intelektualistická škola nedává: z á k l a d n í s m ě r n i c e m r a v n í v ý c h o v y. To je dle mých názorů podstatný účel internátů. Položme si otázku: vyhovují dnešní internáty tomuto účelu?

Nechci mluviti o internátech klášterních, církevních etc. Zkoumejme, jaký je dnešní ideový základ našich československých internátů? Bez obalu odpovídám, že jsou jen a pouze zaopatřovacími ústavy, že poskytují mládeži jen byt a stravu a dost. O víc se nestarají. Mravnost jest chráněna vnějším kázeňským řádem, jehož jediná přednost může být, že naučí chovance pořádku v práci i v oddechu, že budí city altruistické a vede k výchově sociální. Záleží však na tom, jak je pořádek vymáhán: příliš laksní kázeň zavádí mládež na scestí, strohá kázeň ubíjí uniformitou denního života individualitu, budí vzdorovitost, podlízavost, švindlérství a p. Kolik mravních neřestí a pohlavních výstředností plodí kasárnická výchova, nedá se ani psát. To jsou aspoň některé, ale hlavní negativní stránky výchovy internátní. Jsou velmi stinné, zastiňujíce úplně několik výhod této kolektivní výchovy. Proto výchova internátní prodělává i v zemích, kde tyto instituce nejdříve vznikly, dnes velké krise.

Odstranit tedy úplně internáty a nechati mládež naši v bytech ještě snad horší mravní kvality? Nechat ji všechen mimoškolní čas bez dozoru, bez vedení, bez rady, bez včasného upozornění? Většina mládeže tak žije, vždyť internátů jest v republice málo. Ale právě proto tolik nářků nad životem a mravy mládeže. Čtěte Böhnela — snad jest něco přehnáno, ač

upřímný učitel vám řekne, že 99% jest pravdy. Mládež potřebuje nutně vedení, rady, pomoci; škola jí toho nedává, nestačí na to, ač by to bylo jejím svatým úkolem. Necháváme mládež v nejtěžších dobách puberty, krisí náboženských a společenských bojovati, tápati, padati bez pomocné ruky.

Tedy internát je nutným doplňkem školy. Ale nikoli internáty v naší dnešní formě jako pouhé zaopatřovací ústavy, nýbrž jako vychovatelny, pedagogia nových generací. Vzorem je nám na př. Švýcarsko, kde moderní »Les écoles nouvelles« jsou spojeny těsně s internátem. V čele jeho stojí zkušený pedagog a znatel mládeže (u nás bývají vychovateli vysokoškolští studenti!). Internát nahražuje rodinu, působí celkovým vlivem celého svého prostředí i života nenápadně k mravní výchově mládeže. Internát není projektován kasárnicky: jest to skupina domků, pavilonů a vilek v utěšeném a zdravém zákoutí přírodním, kde žije několik jen dětí spolu s vychovateli jako jedna rodina, jež jest k sobě poutána společnými vztahy, zájmy, hrami i pořádkem. Nevtíravý a nementorský duch vychovatelů, koedukace důsledně provedená, vědecky promyšlený cíl i metoda výchovy, cílevědomá výchova těla podporovaná všemi prostředky tělesné výchovy (sport, skautství, cestování atd.), práce v dílnách a na zahradě, samospráva, cvičení v činnosti tvůrčí, jež probouzí iniciativu a produktivitu, estetické působení přírody, prostředí, hudby, zpěvu, literatury a vlastních estetických pokusů, soustavná etická výchova pro život podporovaná četbou, pozorováním i úvahami — to výčet pouze bodů výchovy ve švýcarských internátech.

Toto dle mého názoru jest nejlepší odpovědí na dopis pana Sommra: »Najde se mezi vychovateli někdo podnikavý, kdo postaví něco lepšího proti klášterním — (doplnil bych proti všem) — internátům?«

Prof. V. Růžička.

II.

Vážená redakce.

Deník mívá nádech impresionismu a vyprávění se neubrání subjektivismu. Měl-li článek p. Kocourka »posvítiti do šera klášterních tajů«, jak soudí p. Ph. C. V. Sommer, měly by vyprávěti i jiné chovanky, i ty pilné, i ty nadané, i ty pohodlné a řekněme i ty líné. Potom odstranit subjekt a snažit se být objektivní.

Začněme s přijetím. Buď se skládá zkouška nebo se neskládá (někde není co zkoušet) a znám dívku, která ve 14 letech byla přijata do III. francouzského kursu a bylo takových více. Měřítkem byly vědomosti, ne jaký tajný důvod. Po absolvování kursu umí se psát, gramatika zná se málo a konversace ještě míň. Jak je možno dobře psát, nezná-li se gramatika a konversace? Ta se osvojí jen cvikem-mluvením, ale francouzským mluvením!

Potom něco o poměru chovanek a jeptišek. Děvčata je zbožňují, »běhají« za nimi, nosí kytičky... Každá dívka mívá svůj ideál, někdy je to kinoherec, jindy divadelní herec, ve škole profesor... a co zbývá klášterní chovance — zidealisuje si některou mater nebo soror! Momentánní zbožňování netrvává déle než školní rok — nutí ji k intensivnější práci, k snaze po zdokonalení celku. A že je některá vyznamenána darováním svatého obrázku? Odměňovat píli je starý pedagogický prostředek. »K večeru se stěhuje kde jaká hračka na postel oblíbené mater, a soupeřky s tlukoucím srdcem čekají, kterou si zbožňovaná vybere.« Až na ojedinělé případy spí jeptišky v clausuře a tam je vstup přísně zakázán. A ty ojedinělé případy jsou — dohližitelky nočního klidu v ložnicích.

Nejsou zde jenom mater, ale i mladší soror (referentka jim ve své galantnosti ubrala, jeť jim přes 30 roků, vyjímaje soror Rafaelu, kterou neznala), dokonce byly to krásné, mladé dívky, zdravé a moderní — viz fotografie před vstupem do kláštera. Tak tedy neuchylují se do kláštera životní vyřazenci, tělesně a duševně méněcenní, ani sedálky, ale uvědomělé ženy, které znají význam svého kroku.

Mater představená, milá mater představená, neodsuzuje nic a priori, najde vždy svůj shovívavý úsměv, úsměv vyrovnání a pochopení. Ač řeholnice, nepřeskakovala partie — pantheismus, deismus... — vyložila fakta, nezabíhala do detailů, jednak bylo málo času, jednak nebylo v programu odborné vzdělání — to nechme fakultám. Vyložila více, než aby bylo jen mlhavé ponětí o tom či onom přednášeném a prohlubování bylo věcí jedince, jeho zájmu, jeho inteligence. Zeptejme se leckteré abiturientky co soudí o Nietzsche-ovi, kolikráte bychom asi splakali nad jasností odpovědí — byla-li by vůbec nějaká.

Návštěvy. Měl-li přijíti do školy inspektor, bylo pozdvižení, obavy, očekávání ve sboru profesorském i mezi žákyněmi. A což v klášteře, změna, nové dojmy. A tak romantičnosti a neinformovanosti opředou milé chovanky monsignora A. incognitem, vytvoří z něho elegantního francouzského kněze — to asi za jeho francouzské řeči, které část »Francouzek« nerozuměla — ten milý italský monsignore.

Šaty vzdušné, volné, hygienické — souhlasím 100%ně — ale nebyly nikdy zakázány, byla jen obmezena dekoletáž, a později, když se začal rozmáhati nerozumný přepych — luxusní — šaty pro pracovní dny.

Neříkám, že jeptišky jsou ideálními pedagogy, znám jen štěkeňské, ale vím že dovedou zpříjemnit své hodiny, nevidí se u nich nezájem o předmět, ani přání, aby bylo již po nezábavné práci a přiblížení se prvního. Jsou to také jenom lidé, kteří však nemají mnoho jiných zájmů, a tak si zájmy neodporují, netříští se, nepřekážejí si. A všem se nejde zavděčiti, jedné vyhovuje ta metoda, druhé ona. To je docela přirozené a obyčejné. Ve Štěkni je obyčejně kolem 40 — výjimečně roku 1926 bylo přijato 65 — chovanek, tak připadá asi 10 učitelek na 40 chovanek. A srovnejme to s naším školstvím, tam se musí hledět na kolektivní charakter třídy, individuum musí stranou. Obojí má své výhody a nevýhody, ale je měřit, to už nespadá do našeho referátu.

A každý rok ve Štěkni je poněkud jiný, mění se mater, mění se chovanky, všem se tam líbívá, a i ty vdané rády se vracejí na nějaký svátek do štěkeňského zámku.

A. Bártlová.

NOVÉ KNIHY

Josef Pekař: Smysl českých dějin. O nový názor na české dějiny. Praha 1929. Stran 62. Cena 10 Kč. Obsahuje na prvém místě přednášku Pekařovu, konanou v listopadu 1928 v serii přednášek »O smyslu českých dějin«. Pekař tu po prvé soustavněji a obšírnčji rýsuje hlavní linie svého pojetí českých dějin a zdůvodňuje jeho rozdíly od pojetí Palackého i Masarykova. Na druhém místě je otištěna řada článků, napsaných autorem nedávno do »Národního Osvobození« a doplněných v tisku statí novou. Obsahem stýkají se tyto stati, vzniklé z polemiky s prof. J. Slavíkem, rozličně s otázkami výkladu českých dějin vůbec.

Pierre de Ronsard, Výbor z básní. Přeložil Benjamin Jedlička, doslov prof. P. M. Haškovce. Vyšlo jako 58. sv. Dobré četby nákladem Pokroku; cena 5 Kč. — Básně jednoho z největších lyriků světové literatury. Jeho básně o ženách, které mu život postavil v cestu, jsou z nejkrásnějších zpěvů básníka. Překlad Jedličkův je přesný a nikterak nestírá pel originálu.